

tátom), ljudém. Vse te besede imajo v imenovalniku množine *-jé* (pr. 39.) in razven poslednje v tožilniku *-é*, v mestniku pa vse *-éh* (pr. zgoraj). Stremljenje k izednačenju končnic je gotovo ustvarilo tudi te dajalnike; kateri padeži pa so bili temu povod, določiti je težko, bržkone vsi ednako, ako izvzememo tožilnik ljudi; ta beseda je obranila sklanjo na *-í*, njeni naglašeni *e* v končnicah (ljudjé, ljudéh) so gotovo tudi nekaj pomagali, da so se razširile take oblike pri drugih samostalnikih; največ pa so pri njih gotovo krive njih lastne naglašene oblike na *-é*. G. pisatelj si po mojem mnenji zastoj béli glavo z vprašanjem (125), vplival je li na dajalnik mestnik s staroslovenskim *-êch*. Prvič je ta *êch* dokazan samó po nekaterih narečjih in izmed teh glavno, „rahločutno“ ribniško namreč, pozna le *-iem*, ne pa *-aim*, kar bi morali pričakovati po njegovih mestnikih na *-aih*. Za trditev, da „več dolenskih narečij“ kaže *-eim*, naslonjen na *-eih*, ne nahajam sploh nobenih dokazov.

Aj za *-ah* v mestniku v prekmurščini (str. 143) pač ni nastal takó, da se je *h* popolnoma izgubil in da se je po tem iz *a* razvil *aj*. G. pisatelj sam omenja, da se taki *j* razvija po naglašeni samoglasnikih vsled dolgosti, o takih pa se tukaj navadno ne more govoriti. *h* in *j* sta spiranta in po mojem mnenju nahajamo tudi tukaj takozvani „spirantenvicariat“.

Za tolmačenje kajkavskega instrumentala na *-um*, *-om* (189) imamo tudi v slovenščini prehodno obliko *-ov* v prekmurščini (str. 191).

Klaftrov ne more služiti za edini primer rodilnika množine ženskega spola na *-ov* (196), ker v narečjih se nahaja tudi moška oblika klafter in ne samó klafta.

Pere namesto *pero* (str. 233) se rabi tudi na Drsteli v pomenu listič pri rastlinah.

Poslavlja se od te razprave, ki zasluži najlepšo pohvalo, želimo, da nam g. pisatelj ednako tudi preišče *s prego* v slovenščini, kjer žetev sicer ne bode takó bogata, še bolj pa želimo, da se loti tudi *glasoslovja* po enakih načelih in z enakim uspehom.

Na Ptuji, meseca kimovca 1890.

Dr. M. Murko.

Slovníški razgovori.

I.

Ko sem razpravo o jeziku Ravnikarjevem v „Sgodbah svetiga píma sa mlade ljudi“ spisal v drug namen, a sem jo potem v precěj okleščeni obliki priobčil v letopisu novomeške vélike gímnazije za šolsko leto 1888/9.,

tedaj se pač nisem nadejal, da bode oskromna ta monografija napotila dva gospoda, da o nji izpregovorita kritično besedo. Storila sta to gg. L. Pintar v »Lj. Zvonu«, (X. l. št. 1., 2., 4. in 11.) in V. Oblak v »Archiv für slav. Phil.« (XII., p. 502—504.) Večina graje izrečene na omenjenih mestih je upravičena, in nikakor mi ne prihaja na misel, da bi radi nekaterih morda res prepornih točk provzročeval dolgotrajno polemiko. Od vsega srca moram n. pr. pritegniti g. V. Oblaku, ki na mestu rečenem med drugim piše tako-le: »Da der Verfasser nicht einen Schriftsteller aus dem XVI. oder XVII. Jahrh. zum Gegenstand seines Studiums gewählt hat, z. B. den Castellez (Brat. Bvq. S. Roshenkr.), so ist der Nutzen, der uns aus seiner jetzigen Arbeit erwächst, sehr gering, denn die Sprache R's., wenn sie auch viele dialect. Züge aufweist, ist durchaus nicht der reine oberkrainische Dialect, sondern die damalige sloven. Schriftsprache durchsetzt von vielen Formen und Eigentümlichkeiten, die der lebendigen Sprache fremd und nur ein Product der gelehrten und ungelehrten Combination der damaligen slov. Grammatiker und Schriftsteller waren. Es wäre deshalb auch nothwendig gewesen, zu erörtern, inwieweit man in der Sprache R.'s den Einfluss der vorausgehenden und gleichzeitigen Grammatiken, insbesondere Kopitar's und Vodnik's nachweisen kann.« In če se bodem še kdaj bavil z Ravnikarjem, bode me poleg leksikalnih zanimivostij njegovega jezika zlasti skrb, da ustrezem graji in želji, katero je izrekel g. Oblak.

Tudi opomnjam g. prof. Pintarja moram v obče pritrditi brez okoliša. Saj se pa zvečine, kakor pravi g. prof. Pintar, tudi ne tičejo tolikanj razprave same, njene metode in njenih rezultatov; tičejo se le nekaterih vprašanj, ki so mu bila že delj časa na mislih. Tu se mu je ponudila prilika, izpregovoriti o teh vprašanjih, in te ugodne prilike ni gonil od praga.

Ali v dveh takih vprašanjih, dasi se jedno izmed obeh le posredno tiče moje razprave, ne morem se nikakor udati g. prof. Pintarju, ker sem uverjen, da on — krivo uči; a zajedno je obojno vprašanje tolike praktične važnosti in poseza toli globoko v denašnjo pisavo, da bi se le-tá znatno izpremenila, ako obveljajo g. prof. Pintarja nazori. Ker sem jaz z razpravo svojo kolikor toliko vzrok, da se je g. prof. Pintarju ponudila prilika, proglasiti in teoretiški utemeljevati nauka, katera se mēni zdita kriva, hočem ja pobiti po svoji mōči.

Prvo vprašanje se dostaje oblik ónih glagolov, vzniklih iz romanščine, a iz nemščine vzprejetih k nam, ki se v nemščini končujejo na *-ieren*, v slovenščini prikrojene po VI. vrsti, ki se g. Pintarju »nikakor nečejo prikupiti.« Zakaj se mu nečejo prikupiti? Za razlog navaja g. P. nekaj prav drastiških, iz navadnega kmetiškega in pomestnega govora zajetih vzgledov

(n. pr. na mestu rečenem str. 114. in 115.), iz katerih je blagovoljnemu čitatelju sevéda takoj uvideti; kakó »absurdno« bi bilo »študovati, maršovati, eksercovati ali ekserkovati« (g. Pintarju ni to prav jasno, ker ne vé, ali naj se desinficuje ali desinfikuje, ako se ne desinficira). Ti vzgledi, pravi pravcati »argumentum ad hominem«, sicer toliko ugajajo »Učit. Tovarišu«, da jih kár od konca do kraja cituje v 9. št. letošnjega letnika, priporočujé jih sevéda v posnemanje; a mi se vendar sedaj nečemo muditi pri njih, ker bodemo še pozneje izpregovorili o njih. Obrnimo se takoj do jedinega teoretiškega stavka, s katerim izkuša g. P. podpreti trditev svojo; ta stavek slôve: »Nikakor torej ne priporočamo, da začnimo vse vprek vzprejemati tujke, če pa jo že vzprejmemo katero, vzprejmimo jo z značajem tujstva, ker je tujka.« Kakor radi podpišemo prvo polovico tega stavka, takó se moramo na vso moč upreti trditvi izrečeni v drugi polovici. To načelo je do cela krivo! Saj je vendar dognana resnica, da vsak živi jezik, tudi najpopolnejši, vzprejmlje iz sosednih jezikov, sorodnih in nesorodnih različne snovi, a dokler je še količkaj čvrst, vzprejmlje jih vedno v takovi obliki, kakeršna ugaja njemu. Kolikokrat se je že poudarjalo, ali še nikoli ovrгло, da prosti národ tujke toliko časa preobrača in pretvarja, dokler se ne prilgajo njegovim govorilom, ki so za zvoke tujih jezikov kolikor toliko neokretna. Takisto ravná vsak národ s tujkami. Izjemo delajo samó prebivalci takih krajev, kjer občujejo v dveh ali več jezicih; tamkaj res mešajo, tamkaj se celó rušijo najpoglavitejši zakoni jezikovni. Zdravi, nepopačeni národ pa tuje snovi sicer tudi vzprejmlje, toda jih izpreminja ter sebi prilikuje, da jih napósled prebavi popolnoma, in takó nastanejo besede, ki se imenujejo izposojenke (Lehnwörter). Vsakemu filologu je znana ta resnica — ne treba je dokazovati.¹⁾ Nasproti pa vsaj méni ni znano, da bi bil kdo dokazal, da, če vzprejmemo katero tujko, treba jo vzprejeti z značajem tujstva. Če pa je moja trditev prava, a kriva g. Pintarja trditev, ondaj je le tega gospoda teoriji porušen glavni steber! — Kadar so tedaj pisatelji po vedno napredujoči kulturi prisiljeni, da vzprejmó celo množico tujih besed, treba, da dobro uvažijo, v kaki obliki jim je vzprejeti tujke; treba se jim je pri tem pôslu vedno ozirati na svojstvo domačega jezika; tujke skratka morajo dobiti táko opravo, da pomešane med domačinke ne žalijo očesa ali bolje ušesa, domačemu govoru privajenega. V tem pogledu se je mnogo grešilo pri nas; naši prvi pisatelji najnovejše dôbe so imeli res najboljšo voljo, ali njih oduševljenost je bila večja, nego njih jezikovno znanje; kdo bi jim to

¹⁾ Izvadimo samó jeden vzgled iz tisočero družih; g. P. piše po národni govorici »To teženje je preveč omah dobilo« v lanskega »Zvona« 11. št., a ne: »obmacht« in vendar se je slovenski »omah« porodil iz nemškega »obmacht«. Takó dela vsak národ! prim. »Arch. für sl. Phil.« XII. str. 463.

tudi štel v zlo? Neveščči zakonom jezika našega, zakrivili so po vplivu nemščine, v kateri so bili vzgojeni in v kateri so občevali, razne nestvore, kakor: Evropejec, evropejičen ali evropeičen, filozofičen, filologičen, ekzistenca, inteligenca, konferenca, politikar, kritikar i. t. d., namesto: Evropec, evropski, filozofski, filološki, ekzistencija, inteligencija, konferencija, politik, kritik i. t. d.

Zavedêni po tujkah, pačili so neuki pisatelji naši celó besede izvedene iz domačih osnov, z nemškimi in laškimi končnicami. Krasni vzgledi takih izrodov so: hlapou (podobnega kroja je »politikon«) glasovír in strežaj, skrpučano sevêda z ozirom na klavír in lakaj. Naj omenimo pri tej priliki še samostalniške končnice *-ija* (prim. sodnija, prekucija in opombo g. Levca o le tej besedi v razpravi »Die Sprache in Trubers ‚Matthäus‘« v letopisu vélike realke ljubljanske leta 1878. str. 37. sub verbo »prekucniti«); to ti je prava sorodnica ali vsaj vzporednica glagolski končnici *-irati*. Že pokojni Levstik jo je preganjal svoj živ dan, češ, da je vznikla iz nemške končnice *-ei*, da nikakor ni slovenska. In res tudi ni, zakaj slovanske besede se sicer tudi končujejo na *-ija*, a imajo čisto drug pomen, značijo namreč nomina agentis. Miklošič pravi v »Vergl. Stammbildungsl.« na str. 63. »diese nomina bezeichnen den mit dem gegenstande des thema beschäftigten«, prim. kupčija mercator = kupčec, lovčija venator = lovec i. t. d. A kaj so pomagali vsi naporí Levstikovi proti tej končnici tujki; nedavno je še bilo v »Zvonu« čitati »šušmarija, sleparija.« — Teh in enakih spak še danes vse mrgolí v govori in pisavi, in še mnogo mnogo truda bode stalo, predno bodemo dali vsaki tujki, katere se že nikakor ne moremo izogniti, vsaj pristojno domače lice.

Toda, ali ni brezuspešen ali celó neupravičen naš upor proti tem hibridnim oblikam na *-iram -irati*? Saj nam je národ, méni g. Pintar, jasno pokazal, kakó prikrojevati take glagole v slovenščini, da jih je namreč z ohranjenim zlogom *ir-* staviti v 1. razred V. vrste. V dokaz navaja g. P. kôpo takih glagolov na *-irati* in v šegavih primerih kaže, kakó absurdno bi bilo rabiti tu obliko na *-ujem, -ovati*, toda, ko je nekaj vzgledov navêl, méni napósled, da vzgledov, kakó národ vzprejema te vrste tujke, naštel bi lahko še neizmerno veliko. Jaz sem uverjen, da ne! Nasproti trdim, da je število glagolov na *-irati*, katere je preprosti Slovenec vzprejel v svoje besedišče, jako jako oskromno; celó glagoli, v g. Pintarja vzgledih navedeni, preprostemu národu niso znani vsi. Jako dvojim, da bi izrazi razirati, falirati, sekirati, rabili kateremu drugemu Slovencu, nego kakemu »purgarju«, katerega je že nekoliko bolj oblíznila nemška kultura. Kar je tedaj g. P. navêl vzgledov na *-irati*, to je vse, ali pa še malo več, negoli je znano preprostemu kmetiču; to oskromno število

bi se dalo pomnožiti k večjemu z nekaterimi pravoslovnimi izrazi, s katerimi se je že tudi seznanil preprosti narod, n. pr. »sekulirati (assecurieren), intabulirati.«

A oglejmo si natančneje peščico ónih glagolov na *-irati*, ki so res razširjeni v prostem národu, ali so celó prišli v národne pesmi (prim. »Sem rajtal študirat« i. t. d.). Ali so ti glagoli res takovi, da nam jasno kažejo, kakó je prirojevati jednake glagole v slovenščini? Kakó pa to, da se ni drznil do denšnjega dné še noben slovenski pisatelj vzprejeti jih v knjižno slovenščino, vsaj v višjo prozo in pesništvo ne? Kolikor jaz vem, poskusil je v novejšem času jedini Dobravčin (Filip Haderlap) te in jednake cvetke, vzrasle med prostim národom, udomačiti v umetnem pesništvu, pa je bil zató dobro okrcan od g. Levca (prim. »Dun. Zvon« z leta 1877. str. 27. sl. in 43. sl.); in ta poskus je ostal osamel Instinktivno, rekel bi, ogibali so se boljši pisatelji naši izrazov »študirati, špacirati ali špancirati, sekirati.« Po pravici! Zakaj te besede sodijo med najkosmatejše tujizne tiste vrste, katere je národ neizpremenjene vzprejel iz nemščine, ne da bi jih bil kaj prirojil po svojstvu jezika svojega, podavši jim domače lice. Te nemčizne se dajo prav umestno primerjati pridevnikom *falš*, *luterš*, *nidek* i. t. d., katerim je pečat tujstva tudi na lice udarjen že s tem, da se ne sklanjajo. Dasi národ govori »luterš ljudje«, »fovš misel« (tudi Truber že piše: »varite se pred temi falš preroki« Mat. 7. c., prim. tudi Miklošič »Vergl. Synt.« str. 32.) i. t. d., vendar to še ni napotilo nobenega izobraženca, da bi bil pisal: evropeiš kontinent ali evropeiš kultura. Národni jezik hodi pogostoma svoja pota, po katerih knjižni jezik ne more za njim. Takó je tudi v našem slučaju. »Špancirati« i. t. d. so gole nemčizne, katerih smo se v knjigi vedno ogibali in se jih ogibajmo tudi v prihodnje. A prečudna logika bi bila to, da bi sicer »špancirati« i. t. d. kot kosmate nemčizne izganjali iz slovstva, pač pa pisali »kritizirati, replicirati, koncipirati« i. t. d. Nezmisel je, naj nam nemčizne, ki si niso niti samé mogle priboriti vzprejema v knjižno slovenščino, kažejo, kakó nam je prirojevati tujke, vzprejete iz romanščine, većinoma latinščine. Kadar se bode g. kritik odločil ter pisal »špancirati, sekirati« i. t. d., tedaj bodem jaz prvi, ki se mu bodem uklonil in jel replicirati, koncipirati, desinficirati i. t. d.

V. Bežek.

(Dalje prihodnjič.)

sicer vedno samotno, kamor se je le redkokdaj upal pridni drvar, tam je bilo pred rečenim dnevom vse živo in obljudeno. Od vseh strani so prihajali prebivalci; ogledavali so priprave in ugibali, kaj bodo neki našli na dnù Gradišnice. In ko je prišel določeni dan, zbralo se je okolo Gradišnice toliko ljudstva, kakor bi bil cerkven shod ali ljudska veselica.

Ko so bili Putick in njegovi trije spremljevalci zadostno preskrbeni z vrvmí, orodjem, svetilkami, hrano in pijačo, spustili so se opóludne rečenega dné v Gradišnico vpríčo 300 ljudij, ki so radovedno čakali ranega jutra. Okolo in okolo žréla so nabili na drevesa tablice, na katerih je bilo zapisano: »Pazite, ljudje so v jami!« Za kakih dvanajst minut je dospel Putick do górenjega dnà navpične jame in dal znamenje, da je srečno prišel v globino. Iz vseh grl zbranega ljudstva je zagrmel stoteri »živio!«, in vsakdo je hvalil srčnega preiskovalca. Putick se je postavil potem pod kipečo steno in počakal, da so spremljevalci prišli za njim. Prvi vtiski velikanskih podzemeljskih prostorov človeka kar omamijo, da ne vé, čému bi se bolj čudil, ali orjaškim dimenzijam, ali drzovitosti skladov in obokov! (Konec prihodnjič.)

Slovníški razgovori.

I.

(Dalje.)

Kakó postopajmo tedaj gledé na romanske tujke, končujoče se v nemščini na *-ieren*? Jedino pravi pot kaže nam g. P. sam! Prvo pravilo bodi — tudi g. P. mu pritrjuje —: »Poslužujmo se kolikor mogoče domačih izrazov; domačinka imej prednost pred tujko.« V tem oziru pač vsi mnogo, mnogo grešimo, vzrok je tista »vis inertiae«, ki tičí v vsakem človeku; preleni smo ali »prekomodni« (že zopet tujka!), da bi iskali domačih izrazov, držoč se gesla J. Zupana:

»Vse imamo,
Pa ne znamo,
Le iščimo,
Pa dobimo.«

Gospod P. piše na mestu rečenem na str. 114.: »Le tedaj imamo v slovenščini glagol VI. vrste, če si je izposodila samó podstavo za tvoritev glagola, a si je glagol napravila na tej podstavi potem sama.« To

bodi drugo naše pravilo za tvoritev ónih glagolov, ki ustrezajo nemškim na *-ieren*, in sicer za vse brez izjeme. Mi tedaj g. Pintarja pravilo vzprejemljemo popolnoma, vendar s pristavkom, da bodi to pravilo splošno, neomejeno, brezizjemno, ker je jedino pravo, in ker nam je nedoumno, zakaj naj bi imelo veljavo samó za nekatere glagole. Saj ni najmanjšega vzroka, da ne bi si slovenščina vselej samó podstavo za tvoritev glagola izposodila, toda glagol si napravila na tej podstavi potem sama. Če si že moramo z napredkom in kulturo izposojati veliko množino grških, latinskih in romanskih besed (in vse nemške besede na *-ieren* so prvotno romanskega izvora; o tem še pozneje), hodimo si jih izposojati naravnost v grščino, latinščino in romanščino; »man gehe zum Schmied und nicht zum Schmiedl«, to nam velí zdraví razum.

Kaj briga to nas, da Nemec prireja premnoge tujke na *-ieren*, da pravi on: kritisieren, desinficieren i. t. d. On po svoje, mi pa po svoje! Če pojdemo naravnost v grščino, latinščino in romanščino, iz katere je nemščina po svoje zajemala, iskat podstave za tvoritev glagolov, ne bomo prišli v zadrego, da ne bi vedeli, ali nam je pisati ‚desinficovati‘ in ‚desinfikovati‘; ne motil bi nas potem ozir na nemški ‚desinficieren‘, ki je jedini vzrok omenjenemu dvomu; nom. adj. v latinščini bi se glasil ‚desinficus‘, kakor ‚maleficus‘, in od ‚desinficus‘ (reci ‚desinfikus‘) je jedino možno izvajati ‚desinfikovati‘. Taki dvomi in pomisleki morejo preslepiti in omamiti samó lajika, ne pa strokovnjaka filologa, ki bode vedel še v bolj dvojbениh slučajih pogoditi pravo. Kaj nam je torej misliti o obliki ‚kritizirati‘, katero g. P. priporoča poleg jedino prave iz grške podstave ‚kritik‘ (κριτικός) narejene oblike ‚kritikovati‘, to bode po naši razlagi jasno vsakomur.

Da se nam pa ne bode očitala jednostranost, ozrli se bomo na vse óne pomisleke, ki bi se utegnili dvigniti proti takemu prikrojevanju tujk, ki je po naših mislih jedino pristno slovensko in zajedno slovansko. — Tak pomislek je izrekel g. P., češ, da se od vseh podstav ne bodo dale tvoriti oblike po VI. vrsti. Dvom njegov, ali bi desinficovali ali desinfikovali, rešili smo že. Težje bode prikrojevati, vsaj na prvi pogled, tuja debla, končujoča se na samoglasnike, n. pr. latinski ‚praeterire‘ osnova ‚praeterz‘; slovenski bi se potem moralo glasiti preteri-j-ujem, preteri-j-evati; malo okorno res! Ali kje je zapisano, da moramo vsako tujko, katero so si Nemci prikrojili na *-ieren*, tudi presaditi v naš zelnik? Nemec hodi svoja pota, mi pa svoja! Stritar primerja nekje nemški jezik beraškemu plašču, kateremu se vsaka krpa kaj dobro prilega; in res ga ni morda jezika na svetu, ki bi s tako lahkoto in v toliki množini vzprejemal tujih snovij, kakor jih nemščina. Je-li to njena prednost ali njena napaka, tega nečem odločevati,

dasiravno bodi mimogredé povedano, da se i v Nemcih zopet pojavljajo puristi; toliko je gotovo, da nam Slovencem ta šarenost nemškega jezika ne smé biti vzor! Knjižni jezik naš teži zlasti za čistoto v oblikah, mnogo bolj negoli hrvatski ali srbski ali kateri drugi slovanski jezik; morda je to teženje celó nekoliko pretirano, ali vsekako je upravičeno gledé na nemčizne, proti katerim smo, rekel bi, instinktivno jako občutni; instinktivno sluti národ, da mu od nemščine najbolj pretí pogibelj! Če pa smo že toli rahločutni nasproti vsaki nemčizni, bodimo tudi nasproti tujkam na *-ieren*. Oportunsko bi ravnali, ako bi ‚preterirati‘ in drugim enakim oblikam na ljubo, katerih slovenske vrstnice na ‚ujem, jevati‘, bi se nam videle okorne, rušili bistro dognano pravilo.

Drugi ugovor je podoben prvemu. G. P. piše na mestu že večkrat omenjenem: »Nam se oblike onih iz romanščine vzniklih, a iz nemščine k nam vzprejetih glagolov, ki se v nemščini končujejo na *»-ieren«*, v slovenščini prikrojene po VI. vrsti, nikakor nečejo prikupiti.« Jako čudno je sicer govoriti v znanstveni kritiki o prikupnosti kakih oblik; to je subjektiven razlog, in za subjektivne momente v jezikoslovji, kakor v vedi sploh, ni prostora. Če je oblika prava, ondu jo rabi, naj se ti zdi prikupna ali ne; če pa ni prava, zavrzi jo! Toda priznati moramo, da gosp. P. ni jedini, katerega mrzé oblike na *-ujem, -ovati*; kdo še ni morda slišal v národni družini dovtipnika, ki je šale zbijal, porogljivo rabeč tuje glagole v jedino pravi, toda od take družine zasmehovani obliki na *-ujem, -ovati*? Tudi g. Pintarja dotični odstavek (na mestu rečenem str. 114.) je prav v zmyslu takih dovtipov nekoliko s humorjem in sarkazmom navdahnjen. Ali od kod izvira ta naša mrzkost proti tujkam v domači obliki? Odgovor: iz ponemčevalne šole. Ker se nam je *»iralo«* in *»iralo«*, odkar smo začeli po šolskih klopéh hlače trgati, od malih šol do osme latinske šole in še dalje, ker nam dan na dan v navadnem občevanju bijejo na ušesa nemške tujke z močno razširjeno končnico *-ieren*, tedaj smo se končnice *-iram, -irati*, ki je nemški *-ieren* sevéda najpodobnejša, toliko privadili in takó se nam je omilila, da se nam zdi domači kraj takih tujk smešen in se nam neče prikupiti. Ali nismo v tem oziru podobni ónemu medvedu, ki se je v robstvu naučil plesati, a potem ušel ter vrnivši se k svojim tovarišem v gozd, zaničeval jih, da ne znajo plesati! Ne vem, kdo izmed obojih je bil bolj vreden milovanja!

Ali tudi tega ne smemo zamolčati, da imajo res že prvi naši pisatelji nekoliko oblik na *-irati*, dasiravno primeroma jako malo, kolikor sem se mogel o tem poučiti v naglici; našel sem n. pr. v postile Truberjeve predgovoru Savinčevem *»revidirati«*, v Dalmatinovem predgovoru k bibliji *»regirati«*. Glagol *»regirati«* se nahaja tudi med ‚Crajnškimi‘ besedami v ‚Regiftri‘, pri-

loženem Dalmatinovi bibliji; Dalmatin tolmači: »Slovenfki, Besjzhki rau-nati«. Ali ti primeri, ki so, kakor sem rekel, jako redki, ne dokazujejo ničesar, zakaj prvi naši pisatelji sploh hudo nemčujejo, pišejo tudi ,serahtati, pegerovati, fliffati, merkati, s'frifhati, zviblati, zagati', i. t. d.; in kakor se teh cvetk po pravici ogiblremo, dasi jih nahajamo v Dalmatinu, najboljšem pisatelju protestantske dôle, jednako se ogiblimo tudi oblik ,revidirati, regirati', i. t. d., ki so istotakó germanizmi in sicer nič boljši negoli ,fer-achtati' i. t. d.

(Dalje prihodnjič.)

V. Bežek.

Odkod ima Šiška svoje ime.

Gotovo ga ni izobraženega Slovenca, ki ne bi poznal Šiške, sosedne vasi ljubljanske in rojstvenega kraja prvega slovenskega pesnika; ako je ni videl na svoje oči, znana mu je gotovo vsaj iz Erjavčevega humoristiškega potopisa »Potovanje iz Ljubljane do Šiške«. Ljubljančanje samí pa itak vedó, kakó zanimiva in mikavna je Šiška. Malo pa bode tacih, ki so že premišljali, kaj to ime pravo za pravo pomenja.

Šiška je že jako star kraj — morda nič mlajši nego Ljubljana sama — in njeno ime ima v lokalni zgodovini prav častno mesto. Dà, celó svetovno imenitni dogodek se je zvršil nekđaj v Šiški: sklenjen je bil namreč tu leta 1370. mir med avstrijskima vojvodama *Albertom* in *Leopoldom* ter med Benečani zaradi Trsta. Benečanje so izkušali namreč na vso moč pridobiti si Trst, da bi jim ne delal konkurencije v trgovini s slovenskimi deželami. Tržčanje pa so se, kakor je naravno, na vse kriplje temu upirali in iskali pomoči zoper Benečane celó pri cesarji Karlu IV. in pri ogrskem kralji Ludoviku Velikem. Končno se udajo (prvikrat) dné 31. velikega srpana 1369. leta brezpogojno omenjenima habsburškima vojvodoma. To pa je Benečane takó speklo, da zberó močno vojsko in si priboré Trst dné 18. listopada 1369. leta navzlic izdatni pomoči, katero sta habsburška nadvojvodi poslala Trstu. Po tej zmagi hité Benečanje vojvodi pomirovat in jima Trst odkupovat. Ponudili so jima 75.000 dukatov, t. j. velikansko vsoto za tisti čas, ki je bila skoro tolika kakor pol milijona goldinarjev našega denarja. (Patrijarhu oglejskemu so obečali Benečani leta 1420. za vso vojvodino furlansko samó 40.000 lir!) Vojvodi sta vzprejela ponudbo in sklenila mir in prijateljstvo z Benečani pred cerkvijo sv. Jarneja v Šiški dné 12. listopada 1370. leta.

»Acta sunt hec et firmata apud Oppidum Labaci, in villa vocata inferior *Keissach* in theutonico, sed in Sclavonico appellatur *Chisschia*, ante

— V letopisu za leto 1889. imaš pod številko 2510. zabeleženo: „Rudeči križ in njegov pomen za kmetško ljudstvo. Poslovenil Lapajne Feliks pl. Lenk.“ Na prvi hip vidiš, da knjiga takega naslova nima. Gospod Lapajne je znamenit šólnik, ali v plemenitaša ga je izpremenil biblijograf. Takih nedostatkov kár vse mrgolí. Res je popisavanje knjig jako nadležen posel, ali kdor se loti tega dela, treba da ga vrši s primerno znanstveno natančnostjo, ne pa površno, samó da je menj truda. To pa je potrebno zató, ker ima biblijografija samó ondaj vrednost svojo, ako se smé človek nádejati popolni natančnosti. Opisati pa je treba tudi vse knjige jednako natančno. Ne umejem torej, zakaj je pri nekaterih knjigah navedeno število strani, pri drugih pa ne. V letošnjem letniku je n. pr. pod številko 2654. naveden „Veliki katekizem“ i. t. d. brez števila strani. Takoj pod številko 2655. pa je zabeležen „Mali katekizem“ i. t. d. s številom strani. Med „Društvenimi deli“ pogrešamo že mnogo let letopisov in poročil novomeške čitalnice in dolenskega pevskega društva. Ti društvi dajeta tiskati svoja poročila v kranjskem Novem Mestu. Nahaja se torej izvestno po jeden izvod teh letopisov v ljubljanski licejalni knjižnici, in sestavljalcu te biblijografije ne bi smeli biti neznani. Ako pa že spisek ónih tiskovin, ki so izšle na Kranjskem, ni popoln, tem menj smemo pričakovati popolnosti pri tiskovinah, ki so izšle v drugih deželah.

Površnosti se mora pripisavati, ako čitaš v letopisu za leto 1890. na strani 244. v 4. vrsti, da je neka knjiga pisana v „slov.-nemškem“ jeziku, namesto v „slovenskem in nemškem jeziku“. Nebrižnosti gré pripisavati pogrešek na strani 248. v 8. vrsti istega letnika, da ima „Druga nemška slovnica za ljudske šole“ 856 strani, in različne pisave, kakeršne se nahajajo na strani 265. letopisa za leto 1889. „političen list“ in „politični dnevnik“, na strani 264. „tisek“, na strani 265. istega letnika „tisk“ i. t. d. i. t. d. — Morebiti bi se moglo ugovarjati, da so to tiskarski pogreški. Žal, preveč jih je, da bi mogel veljati ta ugovor. — *R. Perušek.*

(Dalje prihodnjič.)

Slovníški razgovori.

I.

(Dalje.)

Tudi prvi naši pisatelji so jih zmatrali za germanizme, ker više navedeni mesti sloveta takó-le: „s' Gospudom Felicianom Truberjom pregledal inu revidiral“ (Trub. Postilla, predg.); „S. Duh je taku dobru nyh roko kakor nyh jesik vishal, regiral inu pelal.“ V obeh pri-

merih stoji tedaj poleg tujke domačinka. Ali take podvojene sinonimne izraze, sestojče od domačinke in germanizma, rabijo pogostoma oni pisatelji, bodisi, ker so menili, da bi pravi slovenski izraz morda ne bil znan vsem čitateljem, zlasti nemški izobraženemu plemstvu in meščanstvu, bodisi, da se jim je slovenska beseda zdela premalo točna in nedostatna. Navedenima vzgledoma treba vzporejati te-le primere iz „Predgovora“ k Dalmatinovi bibliji: „Poštava zhloveka nikar le pufty, kakover je od nature, v' grehah cillu nezhištiga in smértnu ranjeniga, leshati: temuzh ga tudi prekolne inu ferdama“; „Onu je pak potreba mej Poštavo inu Evangeliom s' velikim fliffom reslozhik merkati inu dèrshati“; „Kakòr tudi fam Criftus Marie Magdalene vero, is nje dell supàr Fariseerja fprizha inu svisha“; „ker se v'bosim Ludem od tiga gvifhni fhtuki naprej pifheo inu sapovedajo.“ Posebno mnogo podobnih primerov se čita v „Predgovoru“ postile Truberjeve, katera mi pa ravno ni pri roki.

Podobni so ti-le vzgledi, vsi iz „Predgovora“ Dalmatinove biblije: „fkusi krafft inu muzh.“ „S. Duha krafft inu muzh“ se nahaja večkrat, tudi sem našel „muzh inu krafft“; „ta ima preklet inu ferdaman biti“; kakòr po eni Reguli, meri inu shnori“; „Od flobodne frajvole Zhlovezhke“; „fkusi gnado S. Duha fpet flobodni, volny inu lufhtni postanemo, Bogu inu njega voli pokorszino fkasati“; „is sgul gnade inu milofti“; „en fhtuk ali dejl“; „grevingo inu shalost“ (večkrat). Število teh primerov bi se dalo pomnožiti, kolikor bi kdo hotel; vse polno jih je v prvih naših knjigah iz reformatorske in protireformatorske dòbe zlasti v „Predgovorih“. Ako jih primerjamo ónima zgoraj omenjenima mestoma, usiljuje se nam prepričanje, da sta Dalmatin in Savinec „revidirati“ in „regirati“ tudi samá zmatrala za germanizma.

Oménili smo že zgoraj, da je večina glagolov na *-irati* razširjena samó po mestih z mešanim slovenskim in nemškim stanovništvom. V ónih krajih pa, kjer se slovenski, hrvaški ali srbski živelj dotika laškega, ondu se iste tujke oblikujejo pod vplivom laščine zopet drugače. G. prof. Rutar mi zatrjuje, da govore po dalmatinskih mestih: „študíjat' (studiare), viágjat' (viaggiare), multiplikát', škapulat' (rešiti), kopijat', tentát, partiti (partire, odpotovati), divrtiti se (divertirsi), parečat' (apparechiare), in isti g. profesor trdi, da beneški Slovenci govore podobno. Tudi prvi pisatelji naši so vzprejeli nekatere tujke v taki obliki, prim. „kaštigati“ (Trub. Dalm.); *defhpirati* = vfanje sgubiti: Dalm. v „Registru“; po g. Pintarja pravilu bi se glasilo „desperirati“. Široko v národu je znana beseda „štímati, štímán“. — Nič čudno bi se mi ne zdelo, ko bi se kdaj dvignil slovenski slovničar in za tujke romanke priporočal končnico *-am, -ati*, ki ima vsaj to prednost, da je pristno romanska, kar se o končnici *-ieren* ne dá trditi.

Da je končnica *-ieren* res nekako pol ptič, pol miš, romanskega izvora, toda nemški prikrojena, o tem hočem še uveriti potrpljive čitatelje, predno završim ta svoj ugovor, ki je itak narasel čez mejo. Ali ker se nam je že ponudila prilika izpregovoriti o tej preklicani končnici, zato je bolje, da rečemo katero več nego premalo in ji do dobrega pretipljemo „srce in obisti“; morda se nam vendar posreči, da jo potisnemo v kot, saj tudi ni vredna ničesar boljšega! Kaj pravi nemška slovnica o nji? Grimm (Gramm. II. str. 142) pravi, govorec o konsonantnih sufiksih („konson. Ableitungen“) *ier, yr, iur*: „(diese) finden bloss statt in einzelnen fremden Wörtern“; navedši potem nekaj samostalnikov z omenjenimi sufiksi, nadaljuje: „Schwache Verba der II. Conj. mhd. nhd. auf *-ieren* in Menge. — Alle diese *ier* reissen erst seit dem 13. Jahrhundert ein und sind der ältern Sprache unbekannt, welche nur einige fremde *-ur* aufgenommen hatte. Im Mittelhochd. werden auch fremde masc. auf *iur*, *ür*, fem. auf *-iure -üre* angeführt, deren Schwanken, weil der ganze Gegenstand nicht in die deutsche Wortableitung gehört, ich hier übergehe.“ Prim. tudi Grimma Gram. I² str. 351., 352. in I² str. 951. Takó govori Nemeč o končnici *-ieren*, za katero se ogevamo mi Slovenci, katera se nam zdi prikupna.

V Nemcih se je tedaj razpasla šele v 13. stoletji. Toda v nas? V 16. stoletji jo nahajamo jako poredkoma, kakor smo že omenili. Kolikor se vidi méni, rabila je do našega stoletja, celó do najnovejšega časa, jako skopo piscem slovenskim, ki so sicer nemčevali dovólj. Šele v zadnjih desetletjih smo „z napredkom in kulturo veliko množino“ takih tujk vzprejeli v knjigo. Vender se nádejem, da je razpravica moja dokazala, da se oblike na *-irati* niti v národni govorici niti v knjižni slovenščini niso ukorenile toliko, da bi jih ne bilo móči iztrebiti. Sicer pa se mi vidi, in zadovoljen konstatujem to, da nadpolovični večini boljših pisateljev naših rabijo oblike na *-ujem -ovati*; in če te moje besede kolikor toliko pomorejo, da se ta raba še bolj utrdi in razširi, zadovoljen sem. Ali završujoč prvi ta odgovor, usojam si izreči željo in prošnjo, da bi „Učit. Tovariš“, ki je opozoril čitatelje svoje na g. Pintarja dokazovanje, resnici na ljubo storil takisto tudi gledé na moje razloge, vsaj gledé na tehtnejše. Audiatur et altera pars!

(Dalje prihodnjič.)

V. Bežek.

Slovníški razgovori.

II.

(Dalje.)

Druga točka, gledé na katero se nikakor ne morem udati g. kritiku, dostaje se njegovega nauka o rabi dovršnih glagolov v pravem ali, kakor velí on, trajnostnem ali durativnem sedanjiku (prim. njegovo književno poročilo v lanskega »Zvona« št. 11.). Ondu razvijana teorija podira vse tisto, kar smo zmatrali od Miklošiča počenši za jedino pravo, neovržno pravilo, pojavlja-joče se ne samó v slovenščini, ampak v vseh slovanskih jezicih; podira vse to, čemur nas je učila vsaka novejša slovenska slovnica, in čemur nas uči — primerjajoča slovnica slovanskih jezikov.

G. prof. L. P. sam priznava, da je partija o perfektivnih in imperfektivnih glagolih izvestno najtežavnejša v slovenski slovnici, ker je v tem poglavji še marsikatero vprašanje nerešeno. Smeli bi tedaj pričakovati, da bi nas, ko že govori o tej partiji, seznanil tudi nekoliko z različnimi nazori, ki so se izrekli o nji; saj on ní prvi, četudi morda dandanes jedini, ki zagovarja rabo glagolov dovršnikov v trajnostnem sedanjiku. Bistroumni Kopitar razpravlja že v slovnici (1808.), tedaj še kot samouk, to vprašanje (Grammatik str. 302. sled.) in opozarja na razliko med tedanjo slovensko govorico — nota bene: Kopitar je bil Gorenjec — in med češčino, ruščino i. t. d. gledé na rabo dovršnikov. Na strani 311. velí: »Den Krainer muss es befremden, wenn er hört, dass z. B. strelím, skózhim, vsdignem, vmerjem, oblézhem fe, vmíem; poklízhem, svéshem, pokáshem; fturím, vjámem, vdarim, vershem, bey den Böhmen, Russen u. a. Mit-Slaven eben so viele *Futura* sind: ich *werde* (einmahl) schiessen, springen, heben, sterben, mich ankleiden, waschen, rufen, binden, zeigen, thun, fangen, schlagen, werfen. Bey uns sind das lauter *Präsentia* (freylich *perfectiver* Bedeutung, da es Praesentia von dieser Art Verbis sind), und bedeuten ich schiesse (einmahl), springe, hebe, sterbe etc. und machen ihr eigentliches Futurum mit bódem (bóm), nämlich bom strelil, bom skózhil, vsdignil, vmèrl, fe bom oblékel ich werde schiessen, ich werde springen u. s. f. — « Tudi Metelko se dotika rabe dovršnikov v trajnostnem sedanjiku, naslanjajoč se zvečine na Kopitarja; v »Lehrgebäude« (1825.) na strani 130. modruje takó-le: »Die Verba perfectiva enthalten immer durch die ganze Conjugation den Begriff der Vollendung oder des Ausganges der Handlung, ohne den Nebenbegriff der Dauer oder der fortwährenden Handlung, und eben deswegen kann man nie mit einem perfec-

tiven Zeitworte auf die Frage *was machst du?* antworten; denn auf diese Frage erwartet man eine Beschäftigung oder Dauer der Handlung, welchen Begriff aber das perfective Zeitwort nicht enthält. Dessenungeachtet liegt in *dvignem, umorjem*¹⁾, *se oblěchem, umijem, pokličem, zvějem, pokájem, sějem* u. s. w. der Begriff des Futurums nicht, wie bey den Böhmen, Russen und einigen andern Mitslawen, sondern vielmehr des Präsens. Freylich könnten uns diese fragen: Wie kann denn bey euch das Zeitwort, welches den Begriff der Dauer oder der Währung nicht enthält, eine gegenwärtige Zeit haben? (Popolnoma upravičeno vprašanje; tem menj povoljen pa je odgovor Metelkov:) Ohne uns hierüber in die Folgerungen einzulassen, sagen wir nur: Insofern, als man sich den Ausgang der Handlung gegenwärtig denkt, hat es bey uns eine gegenwärtige Zeit.«

Niti Kopitar niti Metelko se ne zavedata dovolj jasno razločka med pravim (trajnostnim ali durativnim), neomejenim ali aoristiškim in pa historičnim sedanjikom. Kaj čudo, če tudi tej nepravilnosti slovenščine, zlasti gorenjščine nista pogodila bistva, niti ji prišla do živega; saj pa tudi za njiju o primerjajoči slovniči slovanskih jezikov ni bilo ni duha ni sluha, ko niti posamezni slovanski jeziki niso bili preiskani dovolj točno. Ali da se dovoljno razjasni ta odstop ek nove slovenščine od prvotnega slovanskega, še sedaj večinoma veljavnega pravila, zato ne zadošča malo jezično-filozofskega umovanja, temveč treba tudi historičnega razmotranja; zakaj to vprašanje ni samó načelno ali logičsko, temveč v prvi vrsti zgodovinsko. — Kolikor se je dalo z logičskega stališča ali z *raisonnement* rešiti to vprašanje, rešil ga je dôkaj povoljno Šólar („Die Tempora und Modi im Slovenischen mit Rücksicht auf das Deutsche und die classischen Sprachen“ v izveštji vélike gimnazije goriške za šolsko leto 1858.). Ker se nam bode baviti s tem njegovim spisom še pozneje, omenjamo za zdaj le toliko, da Šólar teoretsko svojo razlago podkreplja z jako finimi in prikladnimi vzporednicami, zlasti iz grščine in latinščine zajetimi. Žal, da ni primerjal drugih slovanskih jezikov, morda bi bil s prirojenim mu bistrumjem pogodil pravo. Toda v obrambo njegovo treba povedati, da tedaj še ni izšla primerjajoča skladnja Miklošičeva (1868.—1874.). Takó tedaj tudi Šólar samó tiplje in ugiblje.

Ali če se tudi g. kritik radi tesnega prostora ni hotel spuščati v zgodovinsko razglabljanje tega ne samó težavnega, temveč tudi prevažnega predmeta slovenske stovnice, jednega ni smel prezreti, namreč velikana, mojstra slavistike — Miklošiča. Kakor sto in sto drugih prepornih in temnih točk slovanske vede, razmotal in razbistril je Miklošič tudi točko o rabi

¹⁾ Kdor pozná Metelčico, ugane takoj, katere Metelkove črke nadomeščajo *v*, *č* ali in *š*.

dovršnikov v trajnostnem sedanjiku, in sicer takó temeljito in korenito (Vergl. Syntax str. 777.), da se mi res vidi težko, ondotnemu odstavku dodati kaj bistveno novega. »Wenn die Könige baun, haben die Kärner zu thun.« V našem vprašanji nam pritlikavcem óni velikan res ni pustil drugega dela, nego da tisto, kar uči v jedernatih, časih še prelakoniških besedah, povemo svojim uka potrebnim in željnim rojakom nekoliko poljudneje, če hočete, tudi nekoliko bolj razblinjeno in gostobesedno. — Nedomno se mi torej zdi, kakó se je mogel gospod kritik popolnoma molče ogniti Miklošiča. Ali so morda le-tega na mestu rečenem navedeni razlogi premalenkosti, premalo vredni resnega uvažanja? Ne, baš nasprotno mislim; toli kremeniti so in takó lapidarno pisani, da se gospoda prof. L. P. »vse vbadanje in vpiranje« za nasprotno trditev, bodisi še toli bistrumno — vsa čast njega duhovitemu in pikantnemu zlogu — pred njimi ruši in mrví v goli nič.

Opirajoč se na Miklošičevo že navedeno mesto, tedaj smelo trdim, da vprašanje, katero bodi predmet drugemu našemu slovníškemu razgovoru, nikakor ni preporno, kakor je bilo óno o glagolskih oblikah na *-irati* oziroma *-ovati*, temveč rešeno je že, rešeno po Miklošiči do cela in popolnoma. Vender zakaj se hočemo vender obširneje baviti ž njim? Zató, ker je toli važno, in zató, ker se pri nas, kakor drugod, resnice, zlasti če so težavne, prerade pozablajo, dobra reč pa se lahko pove dvakrat in trikrat. Vrhu tega tudi o nas veljajo besede: »Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim«, in po pravici graja g. prof. L. P., da o mnogih slovníških pravilih nimamo dovolj jasno določenih mej in se le preradi zaletimo v kako tako ne dovolj točno opredeljeno pravilo (da govorim z gospodom L. P.) in ga potem pretiravamo. Natančna opredelitev razne rabe sedanjikove potrebuje pa še posebne opreznosti; saj smo videli, da ji do Miklošiča ni bil nikdo kos.

V. Bežek.

(Dalje prihodnjič.)

sede, n. pr. *und, ich, du, fünf, fünfzig, fünfhundert* i. t. d. in vsa svojska imena. Ali ne, tudi teh nima vseh! Res najdemo *Anna, Maria, Lise*, ne pa slavnega *Franklina* (za št. 176.), tudi ne deroče naše *Save* (za št. 202.)! — Iz vsega tega pa izvajamo žalostno resnico, da je slovar nezanesljiv, ker je nepopoln.

A. Stritof.

(Dalje prihodnjič.)

Slovníški razgovori.

II.

(Dalje.)

Da pa blagovoljni čitatelj lahko razsodi sam, da ni bôsa trditev moja o kremenitosti in lapidarnosti Miklošičevega dokazovanja in da je vprašanje o rabi dovršnikov v trajnostnem sedanjiku res že rešeno popolnoma, evo ti ‚in extenso‘ dotični odstavek iz njegove skladnje; izpustil sem samó vzglede iz stare slovenščine, da ne bi po nepotrebem natezal potrpežljivosti gg. čitateljev. »Selten bezeichnet«, velí Miklošič (*Syntax* 777.), »das praes. von verba perf. eine gegenwärtige handlung (navaja nekaj takih izjem iz stare slovenščine) . . . — zogr. verā jęti fidem habere ist asl. pft., nsl. verjamem (vęřa imā) hingegen ipft. im asl. ist dieser gebrauch meist auf eine vom griech. original abweichende auffassung oder auf ein versehen zurückzuführen: im nsl., oserb. und nserb. beruht er auf dem einflusse des deutschen. nsl., porôčim, izrôčim *παρατίθεμι*, luc. 23. 46., wo trub. (= Primus Truber, Matthaeus. Tubingae. 1555 u. s. w. — med ‚literaturo‘ na stráni 894. tiskana je pogrešno letnica 1855. —) porôčam, Kuz. (= M. Kizmič, Staroga i novoga testamentoma svete historije. V Starom Gradi. 1858. ali pa = Novi zakon. V Kosegi. 1848.; na podlagi kratice Kuz. se ne dá to razločiti, primeri mesta rečenega str. 887.) poráčam (sic! Stavčeva pomota, kaj li?) bietet, asl. prędajā. prejmeva *ἀπολαμβάνομεν*. luc. 21. 43., wo trub. pri-, dalm. (= Jurij Dalmatin. Bible. Wittenberg. 1584.) prejempljeva hat: asl. vęsprijemljevę. zapovęm *ἐπιτάσσω*. marc. 9. 25. für zapovędam. kuz.: asl. veljā. skažejo *ἐνδείκνονται*. rom. 2. 15. für iskazujo. trub. dalm.: asl. javljajato. oserb. pšindu *ѣрχомъ*. io. 17, 13. nserb. pšidu u. s. w. vergl. Navratil 1. 2. 3. (= Navratil J., Beitrag zum studium des slavischen Zeitwortes. Wien. 1856. Te knjige mi ni bilo môči dobiti). es bedarf keines beweises, dass jene nsl. grammatiker irren, die den nsl. sprachgebrauch für urspränglich halten. Kopitar 310. Metelko. 130. (Gledę na Kopitarja in Metelka smo se uverili iz že nave-

denih citatov, da tega ne trdita) vergl. Navratil 91. es lässt sich allerdings nicht läugnen, dass das verderbniss uralt ist, so finden wir schon in einem aus dem zehnten jahrhundert stammenden denkmal, in fris. I. 29 (= Monumenta frisingensia. Kopitar. Glagolita clozianus XXXV.—XLI): tebe poronso me telo (tebê poráčą me têlo) tibi commendo meum corpus. fris. III. 59. tebe, bose, poruso, uza moia zlouuez(a) (tebê, bože, poráčą vusa moja slovesa) tibi, deus, commendo omnia mea verba. fris. III. 1. jaz ze zaglagolo (jazъ sę zaglagoljā) egō abrenuncio ahd. (= althochdeutsch) ich firsago, ih intago mih ich widersage mich, ich widersage, so dass wir uns nicht wundern können, wenn heutzutage porôčiti ipft gebraucht wird. auch izpovuede, izpouuede (ispovêdê). fris. I. 2. III. 26. ist confiteor, nicht confitebor, ungeachtet des: tebe choku bitî izpovueden, izpouueden (hoką byti ispovêdnъ, ispovêdnъ bądą ahd. bîhtic sîn [= beichtig sein]). fris. I. 7. III. 42, wie aus der natur der sache und aus dem. praes. der ahd. beichtformeln hervorgeht, als deren Uebersetzungen sich die nsl. darstellen.

Roma locuta est! Ne mislim sicer, da bi nasprotniki Miklošičevega mnenja morali »iurare in verba magistri,« če je ta »magister« še tolik velikan, ali to smemo zahtevati od njih, da mu ovržejo najprej zgodovinska fakta, katera navaja, ondaj smejo šele misliti na to, kakó bi mu z »raisonnementi« izpodbili odločno trditev: »Es bedarf keines beweises, dass jene nsl. grammatiker irren, die den nsl. sprachgebrauch für ursprünglich halten.« Sáma suha logika, dasi uporabljena še toli bistrourno, sploh ne veljá nič v jezikoslovnih vprašanjih, kvečjemu more še bolj podkrepiti ali pojasniti druge itak tehtovite dokaze. Dasi velé, da slovnica ni nič drugega nego uporabljena logika, vendar bi delal nasilje jeziku, kdor bi hotel vsak slovniški pojav skladati s postulati logike; saj nam vsaka učna knjiga o logiki beleži premnogo slučajev, v katerih se jezik ne strinja s pravili, dognanimi po logiki. Je li jezik ondaj na krivem poti, ali so nauki logičarjev nedostatni, kdo bi se drznil odločiti? Jezike je ustvaril Bog, logika pa je človeška veda. Resnica pa je, da se v vsakem jeziku na podlagi logike dajó postulovati oblike, katerih dotični jezik nikoli rabil ni.

Nedoumno mi je n. pr., zakaj se na skrajnem vzhodu in zapadu glagol »bodem«, oblikovujoč prihodnjik, veže samó z nedovršniki (Mikl. »Syntax« 862. in 806.), a zdi se mi, da je to ostanek prastarega pravila slovanskega, in dokaz, da je bila raba dovršnikov kot prihodnjikov nekđaj tudi po Slovenskem bolj razširjena.¹⁾ Premnogo bi se dalo navesti takih vzgledov za nedostatnost lo-

¹⁾ Tudi tu je Miklošič pravo pogodil, trdeč l.-c. 773. in 774: »die Futurbedeutung der verba pft. scheint im nsl. an die bedingung geknüpft zu sein, da sie sich aus dem zusammenhange mit leichtigkeit ergebe.«

giškega dokazovanja v jezikoslovji. — Če pa vse to uvažimo in pomislimo, v katerih slovanskih jezikih rabijo dovršniki v pravem sedanjiku, namreč v novi slovenščini in v gorenji in dolnji srbščini — kaj ne da, res krasna družina ta trojica? — tedaj se pač ne moremo ubraniti rahlega nasmeha, čitajoč v »Zvonu« (l. X. št. 11.) razmišljanje, ki nas prepričaj o teoriji, nasprotni Miklošičevemu uku, čitajoč te-le stavke: »... imamo pa tudi prave sedanjike z golim dejanskim (faktiškim) pomenom, v teh nam pa služijo tudi perfektivniki. Kaj li je to, dejanski pomen? Dejanski pomen glagola imamo, če zamislimo dejanje samó, nerazdeljeno na začetek, vršitev in zvršetek, če si je predstavimo v jedni nerazdeljeni misli brez ozira na trajnost in rezultat tega dejanja, če konstatiramo goli faktum. *Priporočam se*, kadar navajam priporočilne momente, naštevam svoje prednosti in sposobnosti i. t. d.; če pa samó pri odhodu ali slovesu konstatiram željo, da bi rad ostal v blagem spominu, da bi rad videl, naj bi dotičnik náme ne pozabil, nego pri vsaki priliki se náme oziral in me podpiral i. t. d., tedaj se mu *priporočim*.« Podobnih primerov beremo še več. — Posito, sed non concessio, da stojé ti stavki v logiškem pogledu, usojam se vendar vprašati, ali niso razven nas in Lužičanov tudi drugi Slovani ljudje, ki »zamislijo včasih kako dejanje samó na sebi, nerazdeljeno« i. t. d., a kakó to, da nikjer in nikoli ne rabijo dovršnikov v pravem sedanjiku? In Hrvatje in Srbi, ki vedno in vselej le govoré: »Priporočam se« in ne »priporočim se,« ali takó govoreč vedno hočejo s tem »navajati priporočilne momente« i. t. d. ali pa tudi časih pri odhodu ali slovesi konstatujejo željo, da bi radi ostali v blagem spominu? Po vsem tem je možen samó ta dilema: ali je nas Slovencev in Lužičanov razboritost toliko napredovala mimo drugih Slovanov, da mnogo bolje ustrezamo zahtevam logike, ali pa — in »dubito, an hoc verum sit,« bojim se, da bode tudi g. kritik moral pritegniti tej drugi eventualnosti — da je nas in Lužičane kakor v premnogih drugih stvareh takó tudi tukaj bolj logiškega (?) mišljenja naučila — nemščina. In če g. kritiku ta trditev naših slovníc od Miklošičeve počenši ni jasna, »bodisi, da mu je mišljenje takó močno izneslovenélo, ali pa ker je res, kar trdi on, namreč« da je ločiti sedanjik z durativnim pomenom od sedanjika z golim faktiškim pomenom, in v zadnjem slučaju da so tudi perfektivni glagoli dovoljeni, časih jedino pravi,« to se ne pomišljam niti trenutek, temveč pritrdim od vsega srca prvi možnosti, takisto pa odločno zanikavam drugo možnost, češ da bi slovanščina ali sploh kateri indoevropski jezik, izimši morda grščino in nemščino¹⁾ res kaj vedel o sedanjiku (pravem sevéda, ne aoristiškem) z 'golim faktiškim po-

¹⁾ Tu so nam na mislih izjeme kakor *horo* = *ich höre* = *slíhal sem*; o njih bomo še govorili.

menom. Bodimo odkriti in ne izkušajmo izneslovenčlo svoje mišljenje tajiti in je zakrivati z novo izumljenimi slovniskimi kategorijami!

Če se je tedaj v drugi izdaji Prešérnovih poezij verz: „Vam izročim prijátla drági máni!“ izpremenil v: „Izročam vam“ i. t. d., to je ta izprememba v slovniskem oziru brez dvojbe poprava; je li pa takovo ravnanje s tekstom starejših pisateljev sploh upravičeno, to je drugo vprašanje, gledé na katero se strinjam z mnenjem g. dr. M. Murka o tej stvári, izrečenim v „Zvonu“ XI. št. 2. ter mislim, da nam treba najprej historiško-kritiške izdaje Prešérnovih poezij.

Laskam si, da sem povoljno rešil „pretežavno“ vprašanje o rabi dovršnikov v pravem sedanjiku, vendar rad priznavam, da je moja zasluga pri tem silno majhna; zakaj storil nisem drugega, nego posegel v neizcrpni zaklad Miklošičeve jezičarske modrosti. Imeniten res ni posebno takov pôsel, toda neploden tudi ne. Zakaj monumentalna dela Miklošičeva, ki so pa lajikom iz mnogih vzrokov skoro nedostopna, obilujejo kakor zlatonosni rudniki z bogato množico jezikoslovnih resnic, katere pa so često zakopane in zakovane; zazdeva pa se mi, da je zaslužnejše opravilo, izkopavati le-té resnice in jih potem podajati v primerni obliki, negoli slovničáríti na svojo roko in po svoji glavi.

V. Bežek.

(Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

»Matica Slovenska.« Odbor »Matice Slovenske« je imel dné 15. m. m. sejo. Dotičnemu zapisniku posnemljemo, da izdá »Matica« letos nastopne knjige: 1. Letopis za leto 1891. Urednik prof. A. Bartel. Vsebina je že zagotovljena; biblijografiji se oblika nekoliko izpremeni. 2. Pegam in Lambergar. Spisal dr. Fr. D. Knjiga izide kot VI. zvezek »Zabavne knjižnice«. 3. Zgodovina Novega Mesta; spisuje prof. I. Vrhovc. Vseh knjih se bode tiskalo po 2400 izvodov. — Po nasvetu književnega odscka se sklène, da pričnè »Matica« izdajati obširnejšo »Slovensko zgodovino«. Delo bode vodil prof. Simon Rutar. — Izdavanje »Besede« se z ozirom na pričujoče razmerje definitivno opustí; takisto »Matica« občnemu zboru ne bode priporočila izdavanja znanstvenega lista, zlasti zató ne, ker se znanstvene razprave lahko objavljajo po raznih dosedanjih glasilih in ker so se doslej ponesrečili vsi poskusi, osnovati znanstven časopis slovenski. — Obçi zbor bode še pred velikimi šolskimi počitki.

Slovenska čitanka za drugi razred srednjih šol. Sestavil in izdal dr. Jakob Sket, c. kr. profesor. II. V Celovcu, 1891. Tiskala in založila tiskarna družbe sv. Mohorja. Cena 80 kr. — Gospod dr. Sket je kakor znano jako priden pisatelj slovenskih šolskih knjig. Priredil nam je nemško-slovensko slovnico, »Cvetnika« prvi in drugi del, slovensko berilo za V. in VI. gimn. razred, izdal leta 1889. »Čitanko« za prvi razred srednjih šol, letos pa te »Čitanke« drugi del, o katerem hočemo izpregovoriti nekoliko besed.

ima g. F.: *Lunte*, zažigalnica, lunta!! — V št. 28. se postavi pes pred mulo, da bi ji zabranil pot, *er stellte sich vor*; po slovarji pa se predstavlja! — Tisti pes šine nazaj, od koder je prišel z gospodarjem, *schoss des Weges fort*; po slovarji pa je šinil naprej. — V št. 29. potuje Bog Oče po svetu. Prenočivši nekje, poslovi se zjutraj od ljudij in potuje dalje, *sog weiter*. Po slovníku pa je bil Bog Oče — tekún, ker je — naprej drl! — V št. 34. liže máčica mršavo svojo dlako ali kožušček, *das Fellchen*; po slovníku pa liže mršavo — kožico. — Nekje stoji beseda *das Hinauswerfen*, po slovníku krasno: ven metanje! — V št. 64. pride volk v kuhinjo in potegne kar polno skledo mlincev k sebi, *sog geradezu die ganze Schüssel herunter*; po slovníku pa jo je naravnost dol strgal! Ljudje ga zasačijo in naklestijo, kar je palica držala, ali bolje: kar se je dalo, *was Zeug halten wollte*; po slovníku pa so ga natolkli, kolikor je hotel držati, kolikor je bilo mogoče. Toda ta volk je od sile nesrečen. Nekoliko prej so ga že drugi do dobra pretolkli, *haben ihn weich geschlagen*; po slovníku pa so ga nabili do mehkega. — Po slovníku se glasi: *das Schnauben* (des Windes št. 45.) sopihanje, namesto pihanje, piš; *Gerewebe* (der Spinne št. 13.) tkanje, tkanina, namesto pajčevina; *Gabel* (des Steigbaumes št. 65.) vile, vilice nam. rogovila, rázsoha. — Glasovi v trobilu ne zmrznejo trdno (*frieren fest*, št. 76.), ampak zamrznejo, primrznejo. — Der Hahn *erschwang sein Gefieder* (67) ne: zmogel je perje, ampak: dvignil, razpel ga je. — *Etwas drückt meine Seele nieder* (3) ne: nekaj mi dušo doli potisne, ampak: tare. — Toda dovolj! Toliko in še več odločno napačnega komaj v jedni šestini vsega dela!

A. Štritof.

(Konec prihodnjih.)

Slovníški razgovori.

II.

(Dalje.)

Ne trošil bi niti besede dalje o tem predmetu, ako bi se ne bal, da bi nasprotniki Miklošičeve trditve ne utegnili vse stvari zasukati na drugo stran; utegnili bi mi ugovarjati také-le: „Priznavamo, da je raba dovršnikov v pravem ali durativnem sedanjiku nemčevalna; vendar kaj zató? Nemčizna je, toda izmed tistih, s katerimi mora brez ugovora računjati celó knjižna slovenščina. Saj je tudi takóvih nemčizen nekaj; da navedem samó jeden primer: Knjižna slovenščina, izražajoč pomoček, rabi povsod predlog *so*, kjer ga rabi nemščina (Miklošič „synt.“ 761: „nsl. die praepos. *so* steht hier überall, wo sie im deutschen angewendet wird“). Vsi poskusi

nekaterih trebilcev, da bi uvedli pristni slovenski orodnik brez predloga *so*, ostali so brezuspešni; samó nekateri prislovni izrazi te vrste so se zopet udomačili nekoliko bolj, n. pr. *tem potem*, *tem povodom*. Ni li óni germanizem že toli ukorenjen in toli zastarel, da ga ne kaže več izruvatí? Saj ga že poznajo brižinski spomeniki!¹ Takó in jednako čujemo nasprotnike, in obtorej smo na razpotji: ali dajmo pooblastilo tudi tej nemčizni, da se pridruži ónim nemčiznam, ki bivajo že od nekđaj v knjižni slovenščini? Ali jo opremimo celó s priporočilnim pismom? Če storimo to, smemo se nádejati, da se rabi dovršnikov v pravem sedanjiku skoro odpró vrnile in vrzéli, kakor ónim glagolom na *-irati*, odkar jih je priporočil g. prof. L. Pintar. — Ne, tega nikakor ne smemo storiti; vzrokov imamo dovolj!

Prvič ta pokvara z ozirom na teritorij nikakor ni razširjena takó hudo, kakor bi morda kdo mislil na prvi pogled. Vzgleđi iz svetopisemskih prevodov Kuzmičevih, izdanih leta 1848. in 1858., katere smo navedli više zgoraj, dokazujejo, da se še dandanes nekatera narečja slovenska upirajo rabi dovršnikov v pravem sedanjiku. Ni li razven ogerskega še več takih narečij, o tem nas poučí še kdáj naša dijalektologija, ki pa je še v povojih, kar se dostaje sintaktiških vprašanj. Vzgleđi pa, katere navaja Miklošič iz Truberja in Dalmatina, pričajo, da tudi na Kranjskem še ni dolgo, odkar se je udomačila ta pokvara. Truber in Dalmatin, ki sicer dovolj nemčujeta i v oblikah i v skladnji, rabita v omenjenih vzgleđih gotovo nehoté in nevedé prav v duhu prastarega pravila slovenskega nedovršnike ondu, kjer jih poznejši prevodi nadomeščajo z dovršniki; pr. Mikl. synt. 777. Ako pomislimo, da sta Truber in Dalmatin Dolenjca in dalje uvažimo, kakó malo se jezik izpremení tudi v nekaj stoletjih, kakó malo se res razločuje Truberjeva národna pisava od denašnje govornice v rojstvenem kraju njegovem, to se menda nikomur ne bode videlo presmelo naše domnevanje, da je nemčevalni rabi dovršnikov v pravem sedanjiku i izvora i središča iskaťi na Gorenjskem, preko katerega tudi dan danes ta pokvara ne seza daleč.¹ Jako umestno bi bilo, ko bi se gospóda, katerim so natančno znana pojedina narečja naša, oglašili o tej stvarí in jo takó ustanovili.

Drugič je pa tudi število dovršnikov, ki res služijo v pravem sedanjiku, jako oskromno. Kdor bi iz novega nauka profesorja L. P., da imamo tudi prave sedanjike z golim dejanskim (faktiškim) pomenom, v katerem nam služijo tudi perfektivniki, sodil, da smejo prav kakor v nemščini rabiti vsi dovršniki v pravem sedanjiku, ljuto bi se varal. Brižinskih spomenkov pomote, o katerih méni Miklošič, „dass sie sich als Übersetzungen althoch-

¹) G. prof. Levce mi je zatrjeval, da se njemu kot Gorenjcu iz početka res kar niso hoteli sedanjiki omenjenih nedovršnikov, n. pr. *izročam*, *priporočam se* in drugi.

deutscher beichtformeln darstellen“, pustimo za sedaj in se obrnimo k današnji govorici in pisavi. Resnica je, da je dovršnikov, rabečih nam v pravem sedanjiku, le peščica. Evo jih navadnejših: *dam, podam, svēt dam; dovolim; zvem, povem, odpovem se, zapovem; obljubim; opazim, opozorim; poučim; pohvalim, potrdim* (Gorenjca-Podhomca sem slišal: „Ljudje tega in tega dohtarja potrdijo“); *poročim* (o le-tem veli Miklošič „synt.“ 777, da se je rabil v molitvenih prevodih za latinski „commendo“, „so dass wir uns nicht wundern können, wenn heutzutage *porôčiti* ipft. gebraucht wird“), *priporočim, naročim, izročim; prisežem* (prim. v zadnji številki lanskega „Zvona“ opombico pod zaglavjem: „Dva kratka rokopisa iz 17. stol.“: „Jest Primus Pepler persheshem“ i. t. d.) *priznam; pridem; razsodim; rečem, zagotovim; sklenem; ukažem*. — Ne trdim, da bi se le-tá imenik, katerega sem sestavil na podlagi Šólarjeve zbirke, razpravljane v že omenjeni knjižici („Die Tempora und Modi im Slovenischen mit Rücksicht auf das Deutsche und die classischen Sprachen“, str. 18.), in na podlagi ónih primerov, ki jih podaja gospod kritik sam v 11. številki lanskega „Zvona“, ne dal še pomnožiti z nekaterimi drugimi, zlasti novo izumljenimi in v sodni praksi običnimi izrazi; toda mnogo več nego kôpa jih ne bode.

Ozrimo se na dosedanje dokazovanje in poglejmo, kaj je njega rezultat. Isti kakor prvega slovníškega pogovora našega! Gosp. prof. Pintar tukaj kakor tam zagovarja nemčizno, a nemčizno, ki se nikakor še ni toliko razrasla in razpasla, da bi morali, hoteč izruvat to ljujko, ž njo vred popukati mnogo zdravih, pridnih rastlin, temveč prav plitke korenine ima ta plevel. In posledica? Zavrzimo ta plevel, da ne bode oviral rasti plodnim rastlinam!

Ali je pa istina, da so óne hibe v brižinskih spomenikih in peščica dovršnikov, večinoma po nemških občevalnih frazah prevedenih in dandanes res semtertjà v pravem sedanjiku rabljenih, jedini učinek nemčevalnega vpliva? Ker se že bavimo s tem vprašanjem, hočemo si je temeljito ogledati od vseh strani in vestno zabeležiti vse, kar se njega dostaje; upam, da mi bodo i čitatelji i »Zvonovo« uredništvo oprostili nekoliko gostobesednosti z ozirom na imenitnost te partije naše slovnice. — Omenjeni učinki tedaj niso jedini, vplivu nemščine treba tudi pripisovati vse óne prefiksovane durativnike (ne iterativnike!), ki niso dovršnega pomena, kakor bi morali biti, temveč nedovršni proti zakonom slovenščine; znano je namreč, da se durativniki po prefiksih izpremené v dovršnike; prim. Mikl. synt. 286.21. in 287.33. Prav ti prefiksovani durativniki z dovršnim pomenom nepobitno kažejo — nerazrušnost in elementarno silo ónega pravila, katero mi pri-

pisujemo ne samó slovanščini, nego tudi slovenščini, namreč, da dovršniki niso smetni v pravem sedanjiku. Da bode čitateljem jasnejša ta moja trditev, ki je zajedno jeden mojih najkrepkejših dokazov, naj navedem do malega vse tiste durativnike, in sicer po Miklošiči, ki jih je v primerjalni skladnji jako vestno zabeležil in pripomnil že sam, da so oni večinoma nemčevalni prevodi ali posnetki.

Miklošič uči »Synt.« 311: „Praefixierte verba. Erste classe: die praefixierten verba der ersten classe sind perfectiv . . . von dieser regel gibt es nur wenige ausnahmen . . . *usl.* poznati kennen ipft., ebenso spoznati anerkennen, während *bulg.* und sonst pozna pft., poznavá ipft. ist: Truber und Dalmatin gebrauchen noch znam ich kenne; zamorem vermöge (veliko zamore v *sosêski*, Glasnik. 1860., 48.), premorem ich habe im vermögen, und dopadem gefalle sind gleichfalls ipft.: diese verba sind den entsprechenden deutschen verben nachgebildet. dasselbe gilt von iznesti austragen, betragen: koliko to iznese. ebenso *oserb.* vuñesć betragen, ausmachen, dagegen vuñesć hinaus-tragen, auswirken pft.“; sledita še dva vzgleda iz gorenje in dolenje srbščine. Sicer pa bi bil Miklošič isto lahko opomnil o slovenskem iznesti = hinaus-tragen, češ, da je v tem pomenu dovršnik, kakor o gorenje-lužiškem vuñesć; morda ga je to zadržavalo, ker naši pisatelji rajši pišejo „vñ nesti“. — Iz druge vrste navaja Mikl. jedino izjemo: „vtegnoti vacare, posse: ne vtegnem. Glasnik. 1860. 46.“

V. Bežek.

(Dalje prihodnjič)

LISTEK.

† Ivan Jenko. Dne 17. m. m. je umrl v Gorici Ivan Jenko, gimnazijski profesor in pisatelj slovenski. Pokojnik se je porodil leta 1853. v Prašah na Gorenjskem, dovršil gimnazijske nauke v Kranji in Ljubljani ter prebil leta 1877. na graškem vseučilišči učiteljsko preizkušajo iz slovenščine in latinščine za višje gimnazije in iz grščine za nižje gimnazije. V šolskem letu 1876/77. je bil suplent na gimnaziji ljubljanski, leta 1877. so ga imenovali za pravega učitelja v Kranji, odkoder je bil leto pozneje premeščen na gimnazijo goriško. — Pokojnik je bil brat slovečega pesnika Simona Jenka, čegar pesniško zapuščino je hranil in jako zanimivo opisal v poslednjem letniku celovškega „Kresa“. Želeti bi bilo, da se ne pogubi ta dragocena ostalina, in zategadelj iskreno prosimo goriške rodoljube, naj poskrbé za to, da pride v prave roke. Ivan Jenko se je tudi sam bavil s pesništvom. Pesmi njegove pričajo o veliki nadarjenosti, žal, da ni hotel poslušati prijateljskih nasvetov. Ko je n. pr. začel izhajati naš list, prepustil je uredništvu rokopis svojih pesmij, da ponatisne, kar ugaja. Ali glej, koliko da je izšla pesem „Pro-

Dobro bi bil storil, ko bi bil omenil, da so imele tudi druge graščine svoja zemljišča v loški gosposčini, n. pr. Lueggerji (»Mittheilungen des Musealvereins«, I. Jahrgang, pg. 247. sq.) in povedal, v kakšnem razmerju so bila ta zemljišča k škofovski vladi. — Da je dobila Davča svoje ime od »Deutsche«, to menda ne bode obveljalo. Saj pisatelj sam pové, da se je nemški temu kraju rekalo »Alss«, t. j. »Alpe«, ker so bile prej tam gôri same planine. Pred to besedo postavi spolnik *d'* ali *t'* in takoj dobiš »Davčo« ali »Tavčo«. Tudi Avče pri Kanalu na Goriškem se imenujejo v nemških spisih srednjega veka »Als«, znano pa ni, da bi se bili kdaj »Deutsche« naselili ondu. (»Notitzblatt«, III., 311.)

S tem prvim poskusom »Muzejskega društva za Kranjsko« smemo biti prav zadovoljni, in če se bode občinstvo za to društvo zanimalo ter ga podpiralo z obilnim pristopanjem, to smemo pričakovati, da nas bode razveseljevalo še z boljšimi spisi. Saj ležé v deželnem arhivu kranjskem neizmerni zakladi, samó vzdigniti jih je treba. Delavnih močij ne pogrešamo, ali društvo ne more delovati brez gmotne podpore. To naj uvažujejo izobraženi in imoviti Slovenci!

Pri tej priliki pa mi ni mogoče zamolčati želje, naj bi se »Izvestja« ne držala takó tesnosrčno samó kranjskih deželnih mej, nego naj bi vzprejemala sploh gradivo, ki se tiče Slovencev, kakor je to že namerjal Šumijev »Archiv für Heimatkunde«. Prva dva sestavka v letošnjih »Izvestjih« bi se bila prav lahko raztegnila tudi na sosedne dežele, in »Drobtinice« iz furlanskih arhivov bi bile izvestno prav dobro ustregle tudi štajerskim in koroškim Slovencem. Posebno na Primorsko bi se bilo treba bolj ozirati nekoliko zaradi zgodovinske sorodnosti, nekoliko pa, ker tamošnji Slovenci nimajo nikakeršnega podobnega glasila. S. R.

Slovníški razgovori.

II.

(Dalje.)

O tretji vrsti velí Mikl.: »die praefixierten verba der III. classe beider abtheilungen sind perfectiv. . . . Die abweichungen von dieser regel treffen jene verba, denen eine aus den elementen sich nicht natürlich ergebende bedeutung zukommt, daher auch diejenigen, welche sich als eine wirkliche nachahmung oder übersetzung fremder sprachen darstellen. . . . *usl.* zaviditi odisse: vse ga závidi omnes eum oderunt. Glasnik 1860.

48; zdéti se videri: zdi se mi (asl. sǔdēti, sǔdējati in anderer bedeutung [namreč = componere; sicer bi bil pa tudi naš »zdéti« = skupaj déti perfektiven, in sled temu pomenu nahajam v besedi »zdélo« subst. neutr. gen., primeri národno »Zdélo, zdélo, pot prejélo« v Jurčičevih »Rokovnjačih« v »Lj. Zvonu« I., 199.]); pomniti meminisse, pomnim (im Osten punim) to; auch spomniti se ist in Krain ipft. ibid. 46.; sumniti se: jest hočo, da se sumnite na ta evangeli. trub.« Zanimivi so v tem odstavku tudi vzgledi, navedeni iz gorenje srbščine, katere odnošaji so našim do cela podobni, obsezajoč glagole, ki so v nemčevalnem pomenu nedovršni, a v prvotnem pravem pomenu praviloma dovršni: »(ipft.) oserb. zavidžec beneiden, dagegen ist zavidžec anfangen zu sehen pft.; so zalezec obliegen, dagegen sebi zalezec es verschlafen und to so zaleži das wird im liegen verderben pft.; pomniec gedenken, so vustac sich auf etwas verstehen. luc. 12. 56, dagegen vustac asl. vǔstati aufstehen pft.; vobsedžec besitzen (primeri našo nemčizno ,posesti, posestnik'), dagegen vobsedžec sich, etwa zu pferde, sitzend erhalten pft.«

»Vierte classe. die durativen verba werden durch praefixierung pft.; dass die perfectiven es bleiben, versteht sich von selbst. von der ersten regel gibt es sehr wenige, von der letztern gar keine ausnahme. . . . nsl. poméniti significare, wofür auch poménjati gesagt wird. Glasnik 1860. 48. zaslužiti werth sein. navrat. 55 (ni mi treba poudarjati, da je ta pomen posnet po nemškem ,verdienen',¹⁾ da pa je v pravilnem pomenu ,prislužiti' dovršnik); pokojiti ruhig machen, pokoriti se, pokoro délati busse thun, prevoriti brachen sind als denom. ipft. ibid. 31.« Pozabil je Mikl. navesti »zastopiti«, ki je nedovršnik, ako znači ,verstehen', toda dovršnik, ako rabi v pristno-slovenskem zmislu = vertreten, verstellen, n. pr. »pot mu je zastopil.«

»Fünfte classe. die praefixierten verba durativa sind perfectiv.« Izjeme: »nsl. nadjati se sperare: se ne nadeje. ev. — tirn. (sic! — Evangelium trnovense?), bei habd. (= G. Habelich. Dictionar. U Gradcu. 1670.) noch nadējati se. ufati, upati, vupati ist, nachdem pvati verloren ist, ipft.«

Sedaj pa izvedimo posledice iz navedenih vzgledov! Prvič se nam kaže bistro ta-le resnica: neslovenska raba dovršnikov v pravem sedanjiku se je začela pri omenjenih prefiksovanih durativnikih, ki so ali goli prevodi ali pa posnetki nemških izrazov; za kaj nedvojbeno je, da so bili

¹⁾ Kaj nam je torej misliti o novodôbni popravi »zaslužujem«, na pr. »ta mož zaslužuje, da . . .« nam. »vreden je«, to je pač jasno vsakomur: poprava je sevêda, a poprava germanizma, nova krpa na starem mehu! Prav takista hiba, kakor če bi nemški rek: »Hannibal verdient, unter die grössten Feldherren gerechnet zu werden,« latinili: »Hannibal meretur, ut . . .«, nam. »Hannibal dignus est, qui . . .«

vsi ti prefiksovani durativniki iz prva po pravilu dovršni, a kot dovršniki so se jeli krivo proti duhu slovenščine rabiti v pravem sedanjiku, napósled pa so se z bok dolgo-trajne krive rabe v pravem sedanjiku izpremenili v nedovršnike. Če si vé kdo drugače tolmačiti postanek te neslovenske rabe, naj nam objavi svojo razlago, hvaležni mu bodemo. — Tudi zapisnik dandanes običnih dovršnikov, rabljenih v pravem sedanjiku, katerega sem objavil višje zgoraj, obseza večinoma prefiksovane durativnike, katerim se vidi na prvi mah, da so oblikovani po dotičnih nemških glagolih, da so ali posnetki ali pa kar naravnost prevodi iz tujih jezikov (iz nemščine); primeri: *podam, svét dam, opazim, opozorim, pohvalim, potrdim, poročim* (Com-mendo), *izročim, priznam, pridem, razsodim, zagotovim, sklenem*. — Če pa se je kriva ta raba raztegnila preko prvotnih mej ter obseza dandanes tudi kako pristno domačinko (prim. *dam, rečem*), ne bodemo se temu čudili; provzročila je to tista velesilna moč, kateri se ne mora upirati nobeden jezikovni zakon — analogija.

Drugič pa se nam po prefiksovanih durativnikih odkriva še druga pre-zanimiva resnica. Zgoraj nekje sem že namignil, da dokažem, da so ti v nemčevalnem zmislu rabljeni durativniki najsilnejša podpora moji trditvi, kateri je namenjen drugi ta slovníški razgovor. Če je namreč res, da so vsi óni nemške izraze opisujoči prefiksovani durativniki prav po pravilu bili iz početka dovršniki, a proti pravilu rabili v pravem sedanjiku, in so šele polagoma po dolgotrajnem krivem uporabljanji pretvorili svojo narav takó, da jih je národ jel čutiti kot nedovršnike, ondaj se nam v njih čudovito kaže neodoljiva sila ónega prastarega, morda celó indoevropskega, vsekakor pa slovanskega in slovenskega jezikovnega zakona, ki velí: v pravem sedanjiku nam rabijo samó nedovršniki. — Naturam expellas furca, tamen usque recurret! Národ se ni mogel otresti tistih nemčizen — prefiksovanih durativnikov — a njegovo čustvo in njegova zavest se je upirala na vso moč njih rabi v pravem sedanjiku v dovršnem zmislu. Kakó si je pomagal národ? Res diviti se moramo pomočku toliko preprostemu kolikor originalnemu: ker ni hotela gora priti k Mohamedu, potrudil se je on k nji, in čudo je bilo gotovo: jezik je vse tiste prefiksovane durativnike, prvotno dovršne, pretvoril v nedovršnike. Dandanes jih vsi čutimo in zmatramo za prave imperfektivnike. In ker zakon o nerabnosti dovršnikov v pravem sedanjiku še dandanes krepko gospoduje v slovenščini in je do malega neomajan, to sem popolnoma osvedočen, da jezik naš s prirojeno in samotvorno silo svojo izpremení prej ali slej v nedovršnike tudi vse óne dovršnike, katere dandanes še čutimo kot dovršnike, a jih temu navzlic časih rabimo v pravem sedanjiku (prim. njih imenik višje

zgoraj), ako jih namreč ne odslovimo že prej v besedi in pismu, temveč obveljá gosp. prof. L. Piñtarja uk in priporočilo. — Baš izrečene trditve v Miklošiči sicer ni najti nikjer, toda med vrsticami jo je čitati, zlasti med temi-le že navedenimi: »so finden wir schon in einem aus dem zehnten jahrhundert stammenden denkmal, in fris. I. 29: tebe poronso me telo (tebê porača me têlo) tibi commodo meum corpus. i. t. d. . . . »so dass wir uns nicht wundern können, wenn heutzutage porôčiti ipft. gebraucht wird.«

V. Bežek.

(Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

Vabilo na XXVI. redni véliki zbor „Maticе Slovenske“ v sredo dné 1. mállega srpana ob $\frac{1}{2}$ 5. uri popóldne v mestni dvorani. Vrsta razpravam: 1. Predsednikov ogovor. 2. Račun o društvenem novém gospodarstvu v dôbi od dné 1. prosinca do dné 31. grudna 1890. l. 3. Volitev treh računskih presojevalcev. 4. Proračun za l. 1892. 5. Letno poročilo o odborovem delovanji v dôbi od dné 1. ržénega cveta 1890, do dné 31. vélikega travna 1891. leta. 6. Dopolnilna volitev društvenih odbornikov. 7. Posamezni navsveti in predlogi.

V Ljubljani, dné 4. ržénega cveta 1891.

Predsednik:

Jožef Marn.

Blagajnik:

Luka Robič.

Bleiweisova slavnost v Ljubljani. Omenili smo že v poslednji številki, da se je ukrep občéga zbora „Pisateljskega podpornega društva“, vzdati letos spominsko pločo Fr. Erjavcu v Ljubljani, izpremeuil v odborovi seji takó, da se priredi tega meseca Bleiweisova slavnost, pri kateri se vzdá ploča v njega hišo na Mestnem trgu v Ljubljani. Odbor „Pisateljskega podpornega društva“ se je v ta namen pomnožil z zastopniki ljubljanske čitalnice, „Slavca“ in „Sokola“ ljubljanskega ter je v svoji poslednji seji določil, da se bode vršila Bleiweisova slavnost dné 12. t. m., in sicer po tem vzporedu: Spominska ploča se odkrije točno opóldne; pred odkritjem in po odkritji zapoje „Slavec“ po jedno pesem, slavnostni govor pa bode govoril gosp. notar L. Svetec. Nató gredo društva in gostje na čitalniški vrt k slavnostnemu banketu, pri katerem bode igrala vojaška godba, zvečer pa bode koncert z vojaško godbo in petjem. — Kakor vse kaže, bode slavnost dostojna spominu nepozabnega dr. Bleiweisa, in pričakovati je, da se je obilo udeležé takó društva kakor posamičniki. Vabila z natančnim vzporedom se bodo razpošiljala te dni.

»Srce«. Spisal *Edmondo de Amicis*. Z dovoljenjem pisateljevim preložila *Janja Miklavčič*, učiteljica. V Ljubljani, 1891. Založil Janez Giontini. — Imeli smo že početkom tega leta priliko, da smo naznanili to prekrasno delo slovečéga pisatelja italijanskega, katero je sedaj v slovenskem prevodu izdala podjetna knjigarna Giontinijeva. Sosebno moramo pohvaliti gospodičino Janjo Miklavčič, da se je lotila težavnega pôsla in nam podala v našem duhu pisan prevod. V našem duhu, pravimo, zakaj g. prelagateljica

Slovníški razgovori.

II.

(Dalje.)

Bolj ko sem se, pišoč le-té »razgovore«, zamislil v njih predmet, bolj se mi je utrdila vera, da je nerabnost dovršnikov v pravem sedanjiku že postulat golega razuma; obtorej se mi ne zdí prav nič čudno, da se tudi drugi indoevropski jeziki upirajo pravemu sedanjiku takih glagolov, ki so odločno dovršnega pomena. Razlika med slovanščino in sorodnimi ji jeziki je samó ta, da je v le-téh število glagolov z izključno dovršnim pomenom jako majhno (n. pr. nemški »kommen, bringen«), nasproti pa so si slovanska narečja ustvarila skoro za vsak glagolski pójem posebno dovršno in nedovršno obliko. Zanimive priče o tej naši trditvi je zbral Miklošič iz mnogovrstnih arijskih jezikov. Navedimo najvažnejše odstavke; »vergl. Synt.« p. 287. 24 piše M. takó-le:

»Die vergleichung anderer sprachen ergibt, dass zwar keine sprache den ausdruck für die verhältnisse der zeitdauer so folgerichtig entwickelt hat wie die slavischen, dass jedoch in vielen sprachen analogien dieser auffassung nachgewiesen werden können. der grund des zusammentreffens verwandter sprachen in diesem wie in anderen puncten ist in der gleichheit der ursprünglichen anlage dieser sprachen zu suchen, während die verschiedenheit in den abweichenden wegen zu finden ist, welche die entwicklung der sprachen eingeschlagen hat. der coniugation des indogermanischen verbums liegt, sowie jener der semitischen ein gegensatz zu grunde, nämlich der der vollendeten, abgeschlossenen und der der nicht vollendeten handlung. Fr. Müller, Die Conjugation des neupersischen verbums. 6. der gesammte bau des arischen verbums beruht auf der doppelheit des verbalstammes, auf dem gegensatze der form mit unverändertem ($\lambda\alpha\beta$, $\pi\iota\delta$, $\varphi\upsilon\gamma$) und mit gesteigertem ($\lambda\alpha\mu\beta$, $\pi\epsilon\iota\delta$, $\varphi\epsilon\upsilon\gamma$) wurzelvocal. an jene knüpft sich die vorstellung der momentanen, an diese die der dauernden handlung. Curtius, Zur Chronologie 229, 233.« Primerjalna skladnja, ki je izza zadnjih let dosti napredovala, izpričala bode gotovo še kdaj tudi to slutnjo Miklošičevo.¹⁾ Nadalje razpravlja Miklošič skoro na štirih listih (str. 287.—294.) sorodne pojave raznovrstnih arijskih jezikov. Da ne govorimo o litavščini, slovanščini najsorodnejšem jeziku, omenjamo samó, da je ohranila celó

¹⁾ To se je v tem tudi zgodilo; prijatelj, ki se bavi s primerjajočim jezikoslovjem, potrdil mi je to vsaj gledé na gotščino.

latinščina nekaj spominov nekdanjega razločevanja dovršnikov in nedovršnikov in — čudo golemo — celo nemščina, o kateri se navadno uči, da se je popolnoma okanila razlike izmed perfektivnih in imperfektivnih glagolov, celo nemščina kaže še vedno nekaj sorodnosti s slovanščino. Poslušajmo zopet Miklošiča in Grimma! Mikl. »Syntax« 288/9 velí: »Wenn das deutsche verba hat, welche, wie gehen und kommen, tragen und bringen, sich zu einander verhalten wie die handlung an sich zur handlung mit rücksicht auf den erfolg, so sind diess erscheinungen, die keine nähere beziehung des deutschen zum slavischen darthun. näher stehen dem slavischen deutsche verba, die durch praefixirung, um mit Kurschat¹⁾ zu reden, resultativ werden: ahnen, erahnen; langen, erlangen; schlagen (biti), erschlagen (ubiti); ahd. faran, arfaran enudo assequi. noch näher treten viele praefixierte verba des deutschen den slavischen dadurch, dass sie in mehreren tempora zur bezeichnung des dauernden ebenso unfähig sind, wie praefixierte verba des slavischen. »es ist, sagt Grimm in der vorrede zu Wuk Stephanowitsch Kleiner serbischer Grammatik LII., dem deutschen fühlbar, dass von einem sterbenden, reisenden, lesenden, bleibenden nicht gesagt werden dürfe: er verstirbt, verreist, durchliest, verbleibt, sondern nur: er stirbt, reist, liest, bleibt, wogegen es im praeteri unbedenklich heisst: er verstarb, verreiste, verblieb, durchlas (ali ni videti, kakor bi Grimm govoril prav o našem predmetu ter glasno protestoval proti profesorja L. P. teoriji in sicer — oj! ironija, — na podlagi nemščine, óne nemščine, katere vpliv je provzročil to preporno vprašanje!); verstarb aber und starb unterscheiden sich wie im serbischen umrije und mrije, d. h. man muss sagen: er siechte und starb gleichsam sein leben lang; er verstarb gestern an seiner krankheit. und wiederum spielt das deutsche praesens in die bedeutung des futurum über: ich verreise morgen. sobald in der partikel eine abänderung des sinnes liegt, hat das praesens nichts anstössiges: z. b. ich verachte (vergl. asl. zavižďa ich beneide.) vielleicht entdecken wir bei näherer aufmerksamkeit auf diesen gegenstand, dass die altdeutsche sprache der slavischen hierin genauer folgte als die heutige, welche zumal einfache slavische perfectiva nur durch umschreibungen auszudrücken im stande ist, meist aber, wie die feineren griechischen tempora, unausgedrückt lässt.« was Grimm 1824 ausgesprochen hat, dass nämlich die altdeutsche sprache der slavischen hierin genauer folgte als die heutige, ist nach der ansicht einiger germanisten in der that begründet. am genauesten stimmt hierin das gothische mit dem slavischen überein.« i. t. d.

¹⁾ Izdajatelj znane litavske slovnice.

Ali je treba še kaj dokazov? Ne moji trditvi, da je raba dovršnikov v pravem sedanjiku nemčevalna, zakaj ta je jasna kakor beli dan, ampak drugi moji trditvi, da se mora ta nemčizna iztrebiti in da je niti ne bode težko iztrebiti. Uverjen sem, da je tudi druga trditev že podprta več nego dovòlj. Naj opozorim gospode čitatelje samó še na jeden moment, ki posebno živo osvetljuje nemožnost nasprotne teorije. Če je istina, da „imamo tudi prave sedanjike z golim dejanskim (faktiškim) pomenom, v katerih nam tudi lahko služijo perfektivniki“, ondaj velja vse to sevéda tudi o sedanjikovem deležniku, ki je istega bistva, kakor indikativ sedanjиков, samó da je v nominalni obliki; tudi v deležniku sedanjikovem lahko „zamislimo dejanje samó na sebi, nerazdeljeno na začetek, vršitev in zvršetek, če si je predstavimo v jedni nerazdeljeni misli brez ozira na trajnost in rezultat dejanja, konstatujoč goli faktum“. Sedaj pa si, dragi čitatelj, izlušči neizogibno posledico iz teh dveh premis! No, mislim, gorostasna bode dovòlj ta posledica, takó da se je ustraši sam g. prof. L. P., zakaj nemogoče mi je verjeti, da je že prej mislil nánjo. Posledica pa je tá-le: po profesorja L. P. ravno omenjeni teoriji so smetni sedanjikovi deležniki vseh tistih dovršnikov, kateri se dandanes rabijo v pravem sedanjiku, smetni so takovi deležniki: *dadoč, podadoč, svèt dadoč; dovoleč; izvedoč, odpovedoč se, zapovedoč* . . . Toda dovòlj tega mukotrpnega naštevanja (primeri górenji imenik); menim, da ni takó izneslovenelega Slovenca, kateremu ne bi bilo zaščemelo po kostéh in po mozgu, ko je čital barbarske te oblike, prav vredne vrstníce Prešérnovih „potujč'vavši“, „bravši“. Absurdnost posledice dokazuje nezmiselnost teorije, iz katere izvira.

Že dvakrat smo omenili Šólarjeve razprave: „Die Tempora und Modi im Slovenischen mit Rücksicht auf das Deutsche und die classischen Sprachen“; zanimiva je zaradi samostalnega razmišljanja in zaradi izvirnih vzgledov in vzporednic, iz nemščine in klasiških jezikov zajetih; Miklošič se je v primerjalni sklanji močno opiral nánjo. Tudi Šólarju se vidi raba dovršnikov v pravem sedanjiku nenaravna, toda razjasnujoč to rabo, ne vé povedati veliko prepričevalnega; on piše takó-le (str. 18. in 19.): „Ausserdem steht das Praesens eines Verbi aoristici (t. j. dovršnika) öfters auch da, wo man nach Nr. 1 (gl. na m. r. str. 16.) ein Verbum imperfectivum erwarten würde. Diess ist der Fall bei einigen Verbis, die die Handlung gewissermassen in sich einschliessen, wie *obljubiti* versprechen, *vkazati, zapovedati* befehlen, *odpovedati se* entsagen, *potrditi* bestätigen, *poročiti, naročiti* auftragen, *pohvaliti* beloben, *priseči* schwören, oder sie einleiten, wie *reči, povedati* sagen, *svèt dati* den Rath geben, *podati* übergeben, u. ä. Der Gebrauch desselben hat seinen Grund darin, dass man gewissermassen von dem, womit man sich in dem Augenblicke befasst, absehend bloss angibt,

was man damit ausrichten will. Man wird z. B. bei der Ablegung eines Eides sagen: *prisežem, da tega nikoli nisem ne videl ne slišal*, wenn man dagegen in demselben Augenblicke die Frage vernähme: *Kaj delaš?* so würde man antworten: *Prisegam, da . . .*

Krasne in res prav originalne pa so vzporednice, katere navaja Šólar iz grščine in latinščine; žal, da tu ni prostora, da bi se obširneje bavili z njimi.

(Dalje prihodnjič.)

LISTEK.

Denašnja priloga. Uverjeni smo, da bode s priloženo skladbo ustrezno marsikateremu pevskega društvu, katero bi se rado na tej ali óni veselici spomnilo Prešér-novega spomenika. Zató nam je v posebno zadostilo, da nam je g. prof. *Anton Nedvéd* drage volje prepustil prekrasno svojo pesem, kateri želimo, da bi se čisto pela v prid Prešérnovemu spomeniku.

XXVI. redni véliki zbor »Maticе Slovenske« je bil, kakor smo poročali že v poslednji številki, dné 1. meseca malega srpana t. l. Predsednik g. prof. *J. Marn* je pozdravil zbrane društvenike in poudarjal posebno zadovoljno, da je tudi v minulem društvenem letu »Matica« napredovala v knjigah, katere so bile, kolikor je znati, občinstvu po volji; napredovala v družnikih, ker so se tiskale društvene knjige letos že v 2400 izvodih (mimo 2200 izvodov lanskega leta), in končno tudi napredovala v javni veljavi, o čemer pričata občevanje z mnogimi učenimi društvi slovanskimi in živahno zanimanje društvenikov za volitve, ki se vršé od leta do leta mirneje in še dôkaj soglasno. Napredovanje je sicer počasno, vendar tem stanovitejše. »Slovensko-nemški slovar«, katerega izdeluje izvrsten odbornik »Maticе Slovenske«, prične se prihodnje leto tiskati in bode kolikor toliko tudi na čast »Matici«. Ta sama pa je izdala že toliko slovstvenega blagá, da ga bodo imeli še pozni vnuki dovôlj použivati. »Bog daj tudi našemu sedanjemu delovanju svoj blagoslov!«

O drugi točki dnevnega reda (račun o društvenem novém gospodarstvu v dôbi od dné 1. prosinca do dné 31. grudna 1890. leta) ni bilo nobenega razgovora, ker so imeli društveniki itak tuskano poročilo pred seboj, katero so odobrili računski presojevalci gg. *Fr. Bradaska, K. Žagar* in *G. Pirc*. Iz tega poročila posnemljemo, da je imela »Matica« v svojem 26. društvenem letu dohodkov v gotovini 10.492 gld. 60 $\frac{1}{2}$ kr., troškov pa 7058 gld. 94 kr., torej je prebitka 3433 gld. 66 $\frac{1}{2}$ kr. v gotovini, h kateremu je še prišteti 10.963 gld. v obligacijah. Vse imenje je znašalo koncem 1890. leta 53.824 gld. 21 $\frac{1}{4}$ kr. proti 51.908 gld. 53 kr. z dné 31. grudna 1889. leta, torej se je pomnožilo za 1915 gld. 68 $\frac{1}{2}$ kr. Poleg tega je oskrbovala »Matica« Jurčič-Tomšičevo ustanovo v znesku 2748 gld. 91 kr. in glavnico za spomenik dr. Coste v znesku 1302 gld. 79 kr. Hranila je depoziti ljubljanske čitalnice v znesku 1000 gld. in odbora za Bleiweisov spomenik v znesku 2591 gld. 99 kr. — Na predlog gosp. ravnatelja *Šubica* se prejšnji računski presojevalci zopet izvolijo, in nató se proračun za leto 1892. odobri brez razgovora. Dohodki so proračunjeni na 7335 gld. 90 kr., troški na 7042 gld. 69 kr.; izmed teh je odločenih za knjige 4550 gld.

Slovniški razgovori.

III.

(Dalje.)

Kar smo sedaj povedali in slišali o perfektivnih in imperfektivnih glagolih, pač ne kaže, da bi bila ta partija najtežavnejša v slovenski slovnici, in jezikovno čustvo je uprav gledé na rabo dovršnikov in nedovršnikov takó nežno in razvito v národu, da prosto ljudstvo celó po mestih prav malo greši v tem oziru.

Nekoliko bolj zamotana je ta partija v teoretiškem pogledu in napravlja nekoliko težkoč tujcu, učečemu se slovenščini, vzpričo tega, ker so dovršniki pač naravski izključeni od pravega ali trajnostnega sedanjika, a vsekakor smetni v aoristiškem ali neomejenem (Mikl. »Synt.« 776., Šólar 16. 17.) in v historičkem (Mikl. 778. 9., Šólar 16. 2.) sedanjiku istotakó, kakor nedovršniki, in vrhu tega tudi še v futurne m sedanjiku (Mikl. 772. 5., Šólar, 21.); ta raba futurnega sedanjika je starodavna ni še bujno cvetè v nekaterih slovanskih narečjih, v novi slovenščini je razven na skrajnem zapadu in vzhodu (o čemer smo že govorili, Mikl. »Synt.« 806., 862.) pač omejena na zavisne stavke; Mikl. »Synt.« 774. 6.: »Das praes. der verba pft. bezeichnet in abhängigen sätzen das fut. dieses praes. steht dem Coniunctiv des griech. aor. und dem lat. fut. exactum gegenüber, diese regel gilt für alle slavischen sprachen;« v nezavisnih stavkih pa imajo futurni pomen sedanjiki samó še nekaterih *po* zloženih, premikanje izražajočih dovršnikov, n. pr. *pojdem, podirjam, poletim, popeljem* in razven teh tudi *porečem* (Šólar, 21.)¹⁾

Ali dasi morda slovniški nauk o dovršnikih in nedovršnikih provzroča nekoliko preglavice začetniku, zlasti tujcu, ki se mora tukaj seznaniti s čisto novimi pojmi, vendar ne moremo pritegniti, da bi bilo »v tem poglavji še marsikatero vprašanje nerešeno.« Zakaj Šólar je (l. c. 16.—18.) toli natančno

¹⁾ Ker je raba sedanjikov dovršnih glagolov s futurnim pomenom prastara in ima še v današnji slovenščini krepke sledove in ker se *hom* s part. pret. akt. II. dovršnikov upira duhu slovenščine, kar dokazujeta skrajnje vzhodno in zapadno narečje („Selbst im Görzer Gebiete ist diess nicht selten der Fall,“ namreč, „dass das Praesens der Verba aoristica futurbedeutung hat.“ Šólar, 21.) mislim, da ni neumesten predlog, naj pisatelji podpirajo in razširjajo rabo dovršnikov v prihodnjiskem zmislju, zlasti kjer je to možno brez nejasnosti, ondu kjer je futurni pomen itak dovólj točno označen po prislovnih ali drugih natančnejših časovnih določilih, n. pr. *potem, pozneje, kmalu, prihodnjič, jutri, čez tri dni, za pet let* i. t. d. — V istem zmislju uči P. St. Škrabec v »Cvetjki«, VII. 2.: »rešim nazaanja le doveršenost dejanja, je torej *збрътбъ*; v pravem pomenu te besede, t. j. neomejen čas. Ravno zato pa se lahko rabi, ako je iz kon-

zabeležil vse slučaje, v katerih smé dovršnikom služiti sedanjik, in je zlasti mnogovrstne nijánse neomejenega ali aoristiškega sedanjika, o katerem se baš najbolj suče ta naš razgovor, takó podrobno razpredelil in točno po številkah razvrstil, da niti Miklošič njegovi razpravi, katero je vestno porabljal, ni mogel dostaviti ničesar bistveno novega, dasi nekatero mnenje Šólarjevo pod rokami Miklošiča, ki stoji na višjem primerjajočem stališči, dobiva drugačno lice; duo cum faciunt idem, non est idem. Toliko lahko trdimo smelo, da kdor temeljito prouči Miklošičeve »Syntaxe« poglavje »von den temporalen, modalen und den nominalen verbalformen« (767 do 880.) in vzporeja korak za korakom to poglavje z ozirom na novo slovenščino ter ga spopolnjuje v podrobnostih s Šólarjevo razpravo, temu ne ostane lahko nerešeno katerokoli vprašanje. Res je, da se nahajajo primeri s takimi sedanjiki dovršnih glagolov, da bi jih na prvi pogled proglasili pravimi sedanjiki, toda s pomočjo Šólarjevega dela spoznamo brez težave take sedanjike za neomejene ali futurne ali historijske. Najprej bi nas utegnila varati kaka vrsta neomejenega sedanjika, n. pr. v tem-le primeru: »To razvidi vsakdo.« »Dam ti za to knjigo tri goldinarje.« Toda *razvidim, dam*, nista prava sedanjika. Poglejmo Šólarja str. 17. 5: »Unbeschränkt ist der Gebrauch der *Verba aoristica* neben den *Verbis imperfectivis* auch zur Bezeichnung der Fähigkeit oder Bereitwilligkeit etwas zu thun,« torej je v našem primeru *dam* = *dati sem pripravljen, če . . .* Zanimivo nam kaže raznovrstno aoristiškega sedanjika rabo primer, ki ga navaja P. St. Škrabec na mestu že navedenem »Cvetje«, VII. 2.: „„V enem tjednu pokosim, kar imam«, to se pravi, da se vselej (vsako leto) tako zgodi (aoristus gnomicus), ali pa, da se sploh lahko tako zgodi; ni pa s tem rečeno, da sem vže, niti da bom še le pokosil. Ako pa pravim: „Vlani osovrej sem se bil namenil z domu. V enem tjednu pokosim, kar imam, pa hajdi po svetu!“ ali pa: „Letos sem namenjen z domu. V enem tjednu pokosim, kar imam, pa hajdi po svetu!“ — tu kontekst določuje čas in ravno tistim besedam daje popolnoma nasproten pomen. Določno bi se govorilo v prvem primeru „sem pokosil“, v drugem „bom pokosil.““ Šólarjevemu naštevanju različnih nijáns aoristiškega sedanjika imam dodati samó jedno, katere pogrešamo ondu, to je oni neomejeni sedanjik, s katerim pripovedujemo vse bino = ‚argumentum‘ kak ega teksta pravi pomen zadosti jasen, tudi za djanje, ki je vže dovršeno, to je v pripovedovanju za *perfectum*, ali pa za djanje, ki se še le ima dovršiti, to je v napovedovanju za *futurum exactum* Ta dva časa, *perfectum* in *ful. exactum*, ima enako sestavljena vže stara slovenščina, oba sta torej pri nas popolnoma opravičena.“ Da preprečim dvoumje, treba mi je opomniti, da Škrabcu je vsak futur z dovršenim dejanjem, tudi v glavnih stavkih, eksaktni futur. — Škrabec izvaja torej i futurni i historijski sedanjik dovršnih glagolov iz aoristiškega njih sedanjika

spisa. Sedanjiku v ‚argumentih‘ rabijo lahko sevéda i nedovršniki i dovršniki; prim. vsebino Sofoklejevega Ajanta, katerega je iz grščine poslovenil Kračmanov Matija (Valjavec), v Celovcu 1863. str. 15.: „Igralnica kaže grški tabor na trojski planjavi. Vrste ladij in šatorov v najzadnjem konci so salaminske. V sredi tih je Ajantov šator; k njemu se *priplazi* Odisej in gleda in preži. Za Odisejem na mostovži nad igralnico, ki je nebesa pomenjal in se mu je *θεολογέων* rekalo, *prikažc* se boginja Aténa, vidljiva gledalcem, Odiseju pa ne, ker je pred mostovžem. Ves čas prvega nastopa je noč.“ — Prim. še Valenštajna, poslovenil France Cegnar. V Trstu. 1866. str. 17.: „Tretji nastop. Hrvat *prinese* grivno (ovratno verižico). Za njim *pride* strelec . . . Hrvat (*obrue* grivno na solnce) . . . str. 18.: „Strelec *vsame* grivno) . . . Puškar (*stopi* k stražnjemu glavárju) . . .“ i. t. d. Jasno je, da so vsi ti sedanjiki neomejeni.

„Vse bi še bilo; ali ti beletristi in žurnalisti, ti nam še izpridijo vse! Po njih je zlasti tisto od slovničarjev (sevéda ne brez povoda) zasejano teženje za imperfektivniki preveč omah dobilo na vseh progah slovenskega pisateljevanja, v občevalnem jeziku in po prigodnih govorih. Proč torej s pravilom o nerabnosti dovršnikov v pravem sedanjiku, zakaj beletristi in žurnalisti se vanje, ker ni dovolj točno precizirano, zaletavajo ter je pretiravajo . . .“ — Ne, gospôda, také ne postopajmo, také ravnanje bi bilo „das Kind mit dem Bade ausschütten.“ Res je sicer, da i beletristi i žurnalisti i drugi — isti pretiravajo, a ne samó našega pravila, ta nezgoda doletava vsa količkaj subtilna pravila slovenske slovnice, a kaj zató? Pravilo ostane le pravilo, in napačno pretiravanje neukih in samoukih pisateljev ni še nobenemu jezikovnemu zakonu zavilo vratu. Res pa je, da naši pisatelji, iz večine samouki, mnogo grešé v tem oziru. A kaj je sploh vzrok pretiravanju pravil po krivih analogijah? Odgovor: naše šole. Naše šole ne izpolnjujejo svoje dolžnosti gledé na slovenski pouk, niti gimnazije ne. Slovenščini je odmerjeno také oskromno število ur, da nje učitelj ne more dovoljno izvršiti izročene naloge, bodisi še také zmožen in vesten. Ali je pri takih razmerah čudno, da imajo celó abiturijentje jako motne pojme o ustrojstvu materinščine? V poznejši dôbi pa malokdo premaga prirojeno mu „vis inertiae“ toliko, da s samosvojo prednostjo popolni polovično znanje slovenščine, katero si je pridobil v šolah. Zató naši časopisi, zlasti politiški, kár mrgolé napak, in med temi je, kakor je prav opazil prof. L. P., lepo število takih, katere bi lahko imenovali krive analogije. Taka kriva analogija je n. pr., če nekateri nam ‚živio‘, hrvaški = živel, pišejo ‚živijo‘; ti nekaterniki so gotovo čuli zvoniti nekaj o hijatu, katerega slovenščina sevéda ne trpi, temveč ga zatika z *j* ali *v*, toda nič ne vedó o hrvaškem *o* = *l* prim. ‚čitaonica‘, ‚Beograd‘; také sem čital v nekem pismu, da se njega

pisatelj »odpové odbornikom«, mož je gotovo tu mislil rabiti predikatni instrumental, ki se je že jako udomačil v knjižni slovenščini, in kakor sodni svetnik Trnovec trdi, tudi že med prostim narodom v občevanji s sodišči; ali naj se móžu zaradi tistega ‚lapsusa‘: »odpovem se odbornikom«, rogam? Ne, ampak mislil sem si čitajoč: »Ut desint vires etc.« — Primerov krive analogije nahajamo v obilici v spisih samoukih pisateljev vseh časov in narodov.

Toda oglejmo si vzglede, katere graja g. prof. L. P. kot primere krive analogije na 688. str. lanskega „Zvona“. Prof. L. P. piše: „Vzglede poiščimo v domačih predalih, da ne bode zamere. „Lj. Zvon“ VI. pag. 236. čitaš: „Zvedamo, tudi, da“ . . . nm. zvemo. pag. 790.: „po novih sedaj šele zaslejanih, a prej nam nepoznanih proizvodih književnih.“ pag. 765.: „Nemško-slovenski del znanega Janežičevega slovarja je pošel v svojem drugem *izdavanji*“ . . . nm. izdanji. „Lj. Zv.“ X. pag. 240: „Kar se zloga v uvodu in v prestavi tiče, bi g. pisatelja le na nekaj *opozarjal*“ . . . nm. opozoril.). Sicer bi pa vzglede lahko navedli cele strani, toda navedem naj samó še ta-le popis nekega pogreba; čital sem ga v nekem našem dnevniku: „ . . . Sprevod je bil velikansk. *Opažali* smo mej udeleženci g. državnega poslanca J., g. vladnega svetnika N. in mnogo drugih dostojanstvenikov.“ — *Opažali* namesto *opazili*! Prav takó se se mi je to zdelo, kakor če bi čital v poročilu o ribji lövi n. pr.: „Lovili smo 8 sulcev, 15 postrvij in še več drugih rib“ . . . namesto „ujeli“. — Izmed poprav prof. L. P. odobravamo samó predzadnjo in zadnjo, *opozoril*, nm. *opozarjal* in *opazili*, nm. *opažali*, zakaj v obeh slučajih zahteva ves zmisel v preteklosti dovršeno dejanje, in to morejo izražati samó perfekti dovršnih glagolov. „Zvedamo“ popravljam jaz v „zvedeli smo“ (= ‚perfectum logicum‘, o tem še nekaj v zadnjem odstavku tega razgovora) — poprava ‚zvemo‘ je kriva, kar baš dokazuje II. naš slovníški razgovor; „zvedamo“ je sicer slovníški pravilno, a je tukaj po zmyslu neumestno in ni nič drugega, nego prevod nemške fraze: ‚Wir erfahren, wir bringen in Erfahrung‘. Namesto „v svojem drugem *izdavanji*“ bi jaz pisal „izdaji“. Proti obliki „izdanji“ se je gotovo dvignil dotičniku pomislek, da dovršniki obično ne tvorijo glagolnika, prim. Mikl. „Synt.“ 276.; le-tá navaja iz nove slovenščine samó izjemo *poštenje* od stsl. *počisti*, in „Synt.“ 878 učí: „Die Regel, dass die subst. verbalia von allen verba, auch von den pft. gebildet werden können, gilt vom asl. (vzgleđ!). es ist jedoch mehr als wahrscheinlich, dass die meisten subst. verbalia aus verba pft. der sprache durch die noth der übersetzer aufgezwungen wurden, da jene slav. sprachen, die sich unabhängiger entwickelt haben, dergleichen bildungen meiden. nsl. dokončavanje, dokončevanje, kein dokončanje, ungeachtet neben

dokončavati und dokončevati auch dokončati gesagt wird.“ — Namesto ‚zaslejanih‘ bi moralo sevéda stati ‚zaslejenih‘, ako je hotel pisatelj reči: „ . . . po novih proizvodih književnih, katere smo sedaj šele *zasledili*“, a zmisla nisem mogel pogoditi iz konteksta, ker je napačna stranica 790., katere zvonov X. letnik niti nima; možno je tudi, da je pisatelj hotel reči: „ . . . po novih proizvodih književnih, katere sedaj *zasledujemo*, a jih še nismo *zasledili*.“ V tem slučaju bi bilo „zaslejanih“ prav. *V Bežek.*

(Dalje prihodajič.)

LISTEK.

Levstikovi zbrani spisi, katerih izdaja se je precéj zakesnula iz raznih neljubih vzrokov, utegnejo venderle še iziti v tem letu. Ž njimi zajedno izdá g. Bamberg Prešérnove poezije, s katerimi bode izvestno ustrezeno sléharni zavedni rodbini slovenski. Kakor čujemo, misli g. Bamberg kdáj pozneje prirediti tudi ilustrirano krasno izdajo našega Prešérna.

«**Pesni Valentina Vodnika**». Uredil *Fr. Wiesthaler*. V Ljubljani. Izdala in založila „Družba sv. Cirila in Metoda.“ 1891., str. 64. — Poročali smo že, da se pripravlja nova izdaja Vodnikovih pesnij, namenjena preprostemu národu in mladini slovenski. Sedaj je izšla ta zbirka kot šesti zvezek knjižnice „Družbe sv. Cirila in Metoda.“ G. ravnatelj Wiesthaler jo je uredil natančno po izvorniku in vzprejel vánjo „izvirne pesni Vodnikove vse, izvzemši dva kratka, malo robata napisa in jedno basen, izmed preloženih ali po národnih predelanih pa le najboljše in najlepše, mladostni dobi primerne.“ Knjižica obseza toroj poleg kratkega životopisa Vodnikovega „Različne pesni“, „Basni“, „Napiše“, „Uganke in uganjevalke“, „Pesni brambovske“ in končno „Pesni poslovenjene“. Nevezan izvod stane 15 kr., vezan 20 kr.; sto nevezanih izvodov skupaj veljá 10 gld, vezanih 15 gld. — Lepemu delcu želimo najboljšega uspeha.

Nove šolske knjige. V c. kr. zalogi šolskih knjig skoro izide „Slovensko-nemška slovnica z berilom“, katero je po naročilu visokega naučnega ministerstva spisal g. *A. Funtek*, nalašč za potrebe naših obrtnih in obrtno-nadaljevalnih šol. Knjiga obseza 11 $\frac{1}{2}$ pól in stane samó 35 kr. Uvedena bode menda s prihodnjim šolskim letom. — Takisto je natisnjeno in izide v zalogi Dragotina Hribarja v Celji „Obrtno spisje“, katero je po naročilu slavnega deželuega odbora kranjskega postavil isti pisatelj. Ta knjiga, katera je bila že res izredno potrebna, uravnana je také, da bode lahko rabila i našim obrtnim učnim zavodom i obrtnikom slovenskim. Poleg obilnih vzgledov za praktične potrebe navaja vsa važnejša zakonita določila o obrtnem poslovanji, poštné in telegrafske propise i. t. d., in obseza nekaj čez deset pól. O priliki izpregovorimo káj več o obeh knjigah. — Gospod prof. *Jóžef Lendovšek* v Beljaku, čegar slovenska slovnica za prvence je lani izšla v c. kr. zalogi šolskih knjig na Dunaji, pripravlja sedaj k tej knjigi slovensko berilo s slovensko-nemškim slovarčkom. Pozneje namerja spisati tudi slovensko slovnico.

«**Pravila za pisavo**» G. prof. *P. Ladislav Hrovat* je že leta 1867. v izvestji novomeške gimnazije priobčil ta pravila za pisavo, obsezajoča nauk o enklitikah in he-

popolnosti v izrazih tičejo, n. pr. Kirchhof, trotzen, Länderei, ausschlagen, vorhaben, Einkehr, i. t. d. To hočem le na enem mestu dokazati. Za schaffen (v šibki obliki) ima slovar spraviti; g. Štr. pa hoče imeti nach Hause schaffen domov spraviti. Vprašam čemu? Saj izraz nach Hause stoji pri Haus. Vse te opazke odločno zavračam.

Konečno le še nekaj! Ko bi g. Štr. le približevalno malo pojma imel, koliko truda stane takšen na videz sicer majhen slovar, ko bi bil pomislil, v kakih težavnih razmerah sem ga pisal in da mi je bilo mnogo na tem ležeče, da pride na svitlo prej ko mogoče, sodil bi bil o njem, če že ne dobrohotno, vendar pravično, to se pravi, omenil bi bil tudi to, kar je dobrega. Kritika s kadilnico v roki ne potrebujem; g. Štr. kadilnica bi mi tudi borno malo pomagala. Naj poskusi spisati slovar za drugošolce, in sprevidel bo, da ima pisatelj v Slovencih mnogo težje stališče od kritika.

J. Fon.

Slovniški razgovori.

IV.

(Dalje.)

Gospôda čitatelji so gotovo opazili, da se vsa moja razprava do sedaj ni ozirala nič ali samó mimogredé na óno slovniško-filozofsko umovanje ali raisonnement, ki je glavna opora profesorja L. P. trditvi, to pa zatvegadelj, ker sem uverjen, da je vprašanje o rabnosti ali nerabnosti dovršnikov v pravem sedanjiku v prvi vrsti historiško; s historiški dokazi mu treba torej do živega, s preiskovanjem zgodovinskega razvitka njegovega. Naravno, da je raisonnement ali teorija pri tem samó postranski faktor: teorija razjašnjev fakta jezikovne zgodovine; če ustreza in se prilega faktom, prav, če pa se ž njimi ne more pogoditi in se ne dá spraviti v sklad, realnemu slovničarju tudi prav, a slabo za teorijo, po nji je. V takem položaji je profesorja L. P. teorija; sojena je že, predno smo se začeli baviti ž njo: nasprotuje činjenicam, katere nam podaja historiška slovnica slovanskih jezikov. Ker pa nečem očitanja, da si prisvajam nezmotnost, doteknimo se z nekolikimi besedami vsaj glavnih tez g. kritika.

Kot motto nastopnemu premišljevanju o pojmu in bistvu sedanjosti in nje jezikovnem izražaji bi lahko postavili na čelo Schillerjeve verze:

„Zögernd kommt die Zukunft hergezogen, Pfeilschnell ist das Jetzt entfliegen; Ewig still steht die Vergangenheit.“ Ti verzi niso samo krasni, ampak so tudi logiško resnični izraz pretežavnega pojma. — Stožer profesorja L. P. dokazovanju je tá-le stavek: „V resnici sedanje pa, mislim,

da je ne samo to, kar se v sedanjosti godí in vrší, ampak tudi to, kar se v sedanjosti (t. j. v trenutku, ko dejanje konstatiram) zgodí in izvrší.* To je nemožen postulat, kateremu noben jezik ustreči ne more in tudi res ne ustreza! Kaj je sedanjost? Bolje, nego bi mogli povedati mi, odgovarja na to sloveči slovničar Krüger v svoji atiški sintaksi § 53. I. Vorer. 1., 2., 3.: »Die Gegenwart im strengsten Sinne ist so wenig eine Zeit als die Linie oder der Punkt ein Raum ist. Die Zeit verharrt nicht; der Laut, kaum verhallt, gehört schon der Vergangenheit an. Selbst der Augenblick, ebenso theilbar wie das Sandkorn, beschränkt sich nicht auf die Gegenwart, die Gegenwart im strengsten Sinne ist demnach als ein zeitloser Punkt zu denken, der auf der unendlichen Linie der Zeit rastlos aus der Vergangenheit in die Zukunft forteilt. Wenngleich sie indess für keine Handlung ausreicht (to si dobro zapomnimo!), so ist sie doch das Princip für alle practische Zeitbestimmung.« Sedanjost tedaj ni nič drugega, nego vedno premikajoča se meja med prihodnostjo in preteklostjo, nima torej nikakeršnega obsega, prav kakor matematiška točka vedno bežeča; nje zadržavanje ali fiksovanje je torej nemožno, zakaj v tem hipu, ko odpreš usta, da bi konstatoval nje nastop, prešla je že. Sedanjost konstatovati, to bi bilo isto, kakor hoteti ustaviti tek časa.

Jasno je torej, da pravo ali materijalno izražanje sedanjosti v tem zmislu ni možno, in istina je, da noben jezik, saj kolikor jih poznam jaz, nima zánjo izraza. Logičkim zahtevam ustrezajo tedaj popolnoma tudi slovanski jeziki, ki ne tvorijo pravega sedanjika od dovršnikov, ker ti izražajo dovršnost dejanja, katere pristni izraz je tudi matematiška točka (prim. Mikl. »Syntax.« 280. 9. in Šuman, »Slov. slovn. za srednje šole.« V Celovci, 1884., 153). Raba dovršnikov, t. j. značilnikov dovršnosti, v pravem sedanjiku je prav tako nemožna, kakor je nemožno zajeti ali ujeti óno matematiško točko, kateri se pravi sedanjost.

Kaj so pa torej sedanjiki (pravi sevéda!) ali praesentia raznih jezikov, če niso značila prave, stroge sedanjosti? Na to odgovarjajo vse slovnice soglasno: Sedanjiki značijo ali dejanje, ki v trenutku, ko govorimo, traja in še ni dovršeno, ali pa se ponavlja, t. j. dejanje, ki se navadno godí, ki se utegne goditi ali zgoditi, dasi se morda ravno sedaj ne godí. Slika sedanjikov prve vrste je jedna matematiška črta (—), druge vrste pa več matematiških črt ali več matematiških točk (— — — ali pa . . .).

V tem zmislu učé kolikor toliko točno, toda v bistvu jednako vse slovnice; vzemimo katerokoli, bodisi znanstveno ali šolsko slovnico ónih jezikov, katere bolje poznamo, grškega, latinskega in nemškega, in uverimo se,

da je to res. Primeril sem sicer ad hoc vse grške, latinske in nemške slovnice, kolikor sem jih mogel dobiti v roke, toda zaradi omejenega prostora navedem naj samó nekatere, in sicer óne, katere so dosežne skoro vsakemu čitatelju. *Curtius* (Griechische Schulgrammatik. 17. Aufl. v. Dr. Wilhelm v. Hartel) str. 170. sled. v § 194. velí: 1. Formen der dauernden Handlung. (Praesensstamm. Le-sém šteje sevéda present in imperfekt). 1. Der Indicativ des Praesens steht als Ausdruck der sich entwickelnden, andauernden Handlung besonders in Beschreibungen von Zuständen, bei wiederholten Handlungen, in allgemein geltenden Behauptungen. — 2. Indem das Praesens eine in der Entwicklung begriffene noch nicht abgeschlossene Handlung bezeichnet, dient es zum Ausdrucke des Versuches (praesens de conatu).« — *Kermavner*, (Latinska slovnica) tudi jako točno učí (str. 164. § 299.): Präsens zaznamuje kakor v slovenščini: 1.) vsako sedanje dejanje, bodi si da se v trenutji govorjenja vrši ali da traja ali se ponavlja, bodi si da se je prej začelo in se še vrši. 2.) dejanje, ki velja za vse čase, torej tudi za sedanost, (neomejeni ali aoristiški sedanjik. Op. moja). 3.) izreke in nauke, ki se nahajajo v še ohranjenih knjigah. — *Karl Schmidt*, (Lateinische Schulgrammatik. 6. Aufl. Wien. 1883). § 291: »... Die dauernde Handlung bezeichnen die Formen des Präsensstammes: das Praesens, Imperfectum und Futurum« § 292. Das Präsens bezeichnet wie im Deutschen eine in der Gegenwart dauernde Handlung. Als solche gilt: 1. eine im Augenblick des Sprechens sich vollziehende Handlung: Pacem petimus omnes den Frieden erstreben wir alle; 2. eine gegenwärtig sich wiederholende Handlung, ein gegenwärtig dauernder Zustand: Cotidie lego Platonem. — Deus mundum conservat; 3. eine allgemein für alle Zeiten, folglich auch für die Gegenwart geltende Behauptung: Fortes fortuna adiuvat; 4. Behauptungen, die in der Vergangenheit ausgesprochen sind, aber infolge schriftlicher oder mündlicher Ueberlieferung auch der Gegenwart angehören: Plato docet. — Chrysippus disputat aethera esse Jovem; eine theilweise schon vergangene, aber jetzt noch fortdauernde Handlung: Annum iam audis Cratippum . . .
— *Willomitzer*, (Deutsche Grammatik für österr. Mittelschulen. 4. verb. Aufl. Wien 1885. str. III. § 103.): »Das Präsens bezeichnet eine im Augenblick des Sprechens unvollendete Handlung. Das Präsens dient ferner zum Ausdruck allgemein giltiger Urtheile. Es dient z. B. in Sprichwörtern und in Sätzen, die jedem bestimmten Zeitverhältniss entflohen sind.«
— Kakor vidimo, ujema se slovenščina z grščino, latinščino, nemščino z ozirom na pravi sedanjik popolnoma, in ker torej pravi sedanjik znači trajajoče ali ponavljajoče se dejanje, izraža ga slovenščina s tistimi svojimi glagoli, ki izražajo trajajoče

ali ponavljajoče se dejanje; to pa so trpežniki ali durativniki in opetovalniki ali iterativniki, torej v obče nedovršniki. Njih obrazci so prav kakor že omenjeni obrazci pravega sedanjika ali jedna matematiška črta (trpežniki), ali pa več matematiških točk ali črt (opetovalniki). Prim. Mikl. »Synt.« 280. 9. in Šum. § 171.

Ni tedaj marota ali muhavost slovanščine ali slovanskih slovnicičarjev, temveč neizogibna doslednost, zahteva logike, da se dovršniki izključujejo od porabe v pravem sedanjiku. Razlika med slovanščino in drugimi jeziki je tedaj samó v izražanju neomejenega ali aoristiškega sedanjika, ki ga v nekaterih slučajih imenujemo tudi gnomiškega; le-tá sedanjik izraža slovanščina, po kakovosti dejanja ali z nedovršniki ali z dovršniki (prim. Šólarjev vzgled: »Onegav hlapec pet mernikov pšenice vzdigne kot nič, brat njegov jih pa še clo nese«), a drugi jeziki tega razločka ne delajo, niti ga morejo, ker nimajo za dovršnost in nedovršnost razvitih posebnih oblik, kakor jih ima slovanščina. Toda grščina se tudi tù močno približuje slovanskim jezikom, ker gnomiški sedanjik lahko nadomešča z gnomiškim aoristom, prim. Ρώμη ἀμαθής πολλάκις τίκτει βλάβην poleg Ρώμη μετὰ μὲν φρονήσεως ὠφέλησεν, ἄνεο δὲ ταύτης πλείω τοὺς ἔχοντας ἐβλάψεν.

O »sedanjikih« z »golo dejanskim pomenom« ni torej niti v slovanščini niti v kakem drugem nam znanem jeziku ni sledú ni tirú.

Celó nekaj drugega negoli dejanje, ki se v sedanjosti zgodi in zvrši, katero prof. L. P., postuljuje, ki ga pa v istini ni, je v sedanjosti, t. j. v trenutku govorjenja dovršeno dejanje, bodisi, da se je to dejanje zvršilo ravnokar, takó da smo v trenutku, ko govorimo, celó še pod njega vplivom ter baš pod teu vplivom in vtiskom konstatujemo njegov zvršetek, εὐρηκα našel sem je vzkliknil Arhimed v hipu, ko se mu je najdba posrečila — bodisi, da se je dejanje kadarkoli v preteklosti že godilo, toda pri tem se zajedno izpremenilo v trajno stanje: učinek dovršenega dejanja ali njegov rezultat nam je še vedno pred očmi: *Bog je svet ustvaril*, in svet še stoji. Za tako v sedanjosti dovršeno dejanje imajo zopet vsi prej navedeni jeziki isti izraz, namreč perfectum, t. j. perfectum logicum ali absolutum, kateremu morejo v slovenščini rabiti naravski jedino le dovršniki. Grški in nemški perfekt sta sploh samó logiška, slovenščina in latinščina pa imata za logiški in historijski perfekt isto obliko. Pójem dejanja, ki je v sedanjosti dovršeno, ima kàr največ sorodnosti s pravimi sedanjiki, zategadelj imenujejo slovnicičarji logiški ali absolutni perfekt naravnost tudi sedanjiski ali prezentni perfekt (prim. Schmidta l. c. § 294.) in Friedrich Bauer (Grundzüge der neuhochdeutschen Grammatik. 22. Aufl. von August Hofer. Nördlingen 1883) imenuje sedanjik kàr naravnost »nedovršno«, a perfekt

»dovršno sedanjost« (»Praesens, unvollendete Gegenwart — Perfectum vollendete Gegenwart,« l. c. § 163). Tesno sorodnost med sedaj dovršenim dejanjem in pravimi sedanjiki dokazujeta i grščina i latinščina, ki mnogo logičkih perfektov zgoraj omenjene druge vrste rabita celó za prave sedanjike (prim. pozneje navedene vzglede), dokazuje pa sosebnost še latinščina, ki rabi za prezentnim ali logičkim perfektom prav kakor za pravim sedanjikom v zavisnem konjunktivnem stavku konjunktiv »praesentis« ali »perfecti« ali opisne konjugacije na *urus sim*, iz kratka: »perfectum logicum« štejejo med sedanjiške čase, »Tempora der Gegenwart« Schmidt, l. c. § 302. — Da to svojo trditev še bolje podkrepimo in razjasnimo, navedimo o logičkem perfektu zopet vse iste slovnice. Curtius — Hartel, l. c. § 200: »Demnach bezeichnet der Indicativ des Perfects die in der Gegenwart vollendete Handlung oder den in der Gegenwart dauernden Zustand (perfectum praesens): ἔστηκα stehe, τέθνηκα bin todt, κέκτημαι besitze, μέμνημαι bin eingedenk, ἄλωλα bin verloren, πέποιθα vertraue.« — Kermavner, l. c. § 301.: Praesentiški perfekt (sedanji dovršnik, tudi perfectum logicum zvan) zaznamuje a) za sedanjost dovršeno dejanje; b) dovršenemu dejanju sledeče stanje; slov. rabi dovršne glagole. Tako dixi rekel sem (sedaj je konec besed). Fuimus Troes, fuit Ilium (zdaj nismo več); b) novi zvedel sem, vem; *consuevi* navadil sem se, navajen sem; *constiti* postavil sem se, stojim; *consedti* vsedel sem se, sedim; *mihi persuasi* preveril sem se, preverjen sem: *Is mos ad hunc diem permansit* óstal je in traja še.« — Schmidt, l. c. § 294.: Das Perfectum Man unterscheidet das präsentische Perfect und das historische Perfect. 1. Das präsentische Perfect (auch logisches oder absolutes Perfect) bezeichnet wie das deutsche Perfect eine für die Gegenwart vollendete Handlung. Dieselbe hat entweder a) überhaupt aufgehört und dauert nur in ihren Folgen noch fort, oder b) die allmähliche Verwirklichung hat ihren Abschluss gefunden und sich in einen dauernden Zustand verwandelt (slede vzgledi, skoro isti, kakor v Kermavnerji): . . . Zusatz 1. Ebenso bezeichnet das passive Perfect als präsentisches Perfect den gegenwärtigen Zustand. — Willomitzer l. c. § 103. 2.: »Das Perfect bezeichnet ein Ereignis als im Augenblick des Sprechens vollendet. Es bezeichnet auch einen gegenwärtigen Zustand als Ergebnis einer vergangenen Handlung. — Ich bin glücklich gewesen. — Das Geld ist verloren.« — Šólar, l. c. p. 20. II. 2.: »Ferner wird das Praeteritum eines Verbi aoristici auch angewendet zur Bezeichnung einer für und mit Bezug auf die Gegenwart vollendeten Handlung (relatives Praesens — Schmidt, kakor smo videli imenuje ga narobe *absolutes Perfectum* —), dem griechischen Perfect und dem lat. und deutschen Perf.

präsens entsprechend. Z. B. *Dolgo sem bil bolan, zdaj sem se pa, hvala Bogu, spet ozdravil* (opomina vredna je v tem stavku zveza logiškega perfekta s čestico *zdaj*, očitiden dokaz, da je ta perfekt sedanjiški čas. Op. piščeva). *Sovražnik nam je mesto oblegel, da ne more nihče vun.* Ujema se torej slovenščina tudi v rabi logiškega perfekta popolnoma z grščino, latinščino, nemščino, samó da v slovenščini prav kakor v latinščini ista oblika rabi zajedno kot historiški perfekt. (Dalje prihodnjč.)

LISTEK.

„Dijaški koledar“. — Koledarska književnost slovenska, ki se kaj lepo razvija v poslednjih letih, pomnožila se je iz nova za lično knjižico, katero je pod gorenjim naslovom izdala „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani. „Dijaški koledar“ se ne priporoča samó po elegantni obliki, nego tudi po bogati vsebini, sestavljeni jako srečno, kakor priznavamo drage volje. Poleg navadnih koledarskih stvarij obseza namreč ročopis cesarske rodovine, astronomiske beležke, ključ za določitev vremena, lestvico za pristojbino kolkov (morda bi utegnula bolje rabiti beseda „kolkovina“), žrebanja avstrijskih sreček, znamenek vrednosti kovinskega denarja, poštno pristojbine za pisma in brzojavni tarif. Nató čitamo životopis pokojnega Miklošiča, „Dijaški prijatelj“ pa navaja pojasnila o srednji šoli, vzprejemu v srednje šole, zrelostnih izkušnjah, šolnini, ustanovah ter našteva srednja učilišča po Slovenskem, šole za umetniško in strokovno izobrazbo, trgovske šole, strokovne šole za živinozdravstvo in vojaške učilnice. Potem je prirejenih nekoliko strani za učitelje in sošolce in za zapisek domačih nalog. Daljna vsebina: Počitnice na srednjih šolah; zapisek knjig; razreditev šolskih ur; evropski vladarji; sveta brata Ciril in Metod; glagolica in cirilica; jezik staroslovenski; književno delovanje sv. Cirila in Metoda; srbska in ruska azbuka; oznanila. Sevéda je tudi beležkam odločeno dovolj prostora. Knjižico krasí izbornó pogojena podoba Miklošičeva, napravljena po zadnji fotografiji slavnega pokojnika. — Vzpričo tolike vsebine nikakor ne dvojimo, da si to najnovejše podjetje pridóbi dôkaj prijateljev v dijakih slovenskih, in zató veselo pozdravljamo „Dijaškega koledarja“ prvi letnik, želèč mu še obilo naslednikov. Cena izvodu je 80 kr., po pošti 85 kr.; kdor naroči skupaj 10 izvodov, dobí jednega po vrhu. Dobiva se v „Narodni Tiskarni“ in po vseh knjigarnah slovenskih.

„Pred 125 leti. Zanimivosti iz prve dobe c. kr. kmetijskega društva v Gorici.“ — Takó se imenuje knjižica, obsežna nekaj nad dve tiskani póli, katero je o priliki kmetijske in gozdarske razstave v Gorici svojim rojakom posvetil g. Ernest Klavžar. Dne 4. ržnega cveta t. l je bilo ravno 125 let, odkar je cesarica Marija Terezija ustanovila c. kr. kmetijsko društvo v Gorici, katero si je v svoji prvi seji dne 27. vélikega srpana 1765. vzdelo naslov „C. kr. kmetijska družba v pokneženih grofijah goriški in gradiški“ (Società d' Agricoltura nelle principate Contee di Gorizia e Gradisca). Prvi predsednik mu je bil grof Ivan Gašper Lanthieri Paratico, štelo pa je iz početka za svoje ude zgolj plemiče. Pozneje je povabilo duhovščino po deželi, naj pospešuje društveno delovanje, in je tudi že drugo leto vzprejelo prvega kmeta v svojo zvezo. Za prvo društveno kmetovišče si je najela družba holmec Rafut za goriškim gradom in si leta 1770. pridobila

naj g. Fon, da stoji vse moje dokazovanje samo na 34. berilih, t. j. komaj na jedni šestini vsega slovarja! — Da bi bila moja kadilnica gosp. Fonu »borno malo pomagala,« to verjamem tako rad, kakor sem uverjen, da mu je moja graja premnogo koristila. Pri prihodnji šolski knjigi, katero spiše g. Fon, izvestno ne bomo več grajali take — površnosti. In ako sem to dosegel s svojo oceno, zadovoljen sem.

A. Štritof.

Slovníški razgovori.

II.¹⁾

(Dalje.)

Po vsem tem, kar smo čuli o logičkem perfektu, mora se nam čudno videti, da ga je g. prof. L. P. popolnoma izgrešil, ko je vendar v tolikih primerih poudarjal dovršenost dejanja, češ, da se le-tá krivo izraža po nedovršnikih. Med tistimi primeri, v katerih se graja raba nedovršnikov, je celó nekaj takih, v katere sodi jedino le logičski perfekt. Če namreč »potujoč po deželi obiščem v N. znanca« in me on na oknu sloneč že od daleč ugleda, ko korakam proti njegovi hiši, ondaj me pač pozdravi, če ga je še kaj Slovenca: »No, od kod pa prihajaš?«; a kadar sem že vstopil v sobo ter mi je on sedež ponudil, to res ne more začeti razgovora z vprašanjem: »No, od kod pa prihajaš?«, a niti ne z nemčevalno rečenico: »Od kod pa prideš?«, temveč vprašati me more samó: »Od kod si pa prišel?« — Takisto v drugem primeru res ni prav réči »sodišče *razsoja*«, toda tudi »sodišče *razsodi*« je do cela krivo; če »hočemo réči, da je razsodba dognana« (prof. L. P. samega besede), to je jedino prav réči: »sodišče je razsodilo.« Da Nемеc pravi »Woher kommst du« in »Das Gericht erkennt zu Recht«, kaj nam je do tega? Če nas pa zanima nemški sedanjik v tem in podobnih vzgledih, zasledujmo mu vzroke, morda najdemo tudi tej rabi kakšen zakon.

Ta raba je res nekaka posebnost nemščine in grščine, nje bistvo tiči v tem, da se glagoli, ki so odločno hipnega pomena in torej ustrezajo slovenskim dovršnikom, rabijo v pravem sedanjiku ondu, kjer bi pričakovali logičkega perfekta; Kaegi (Griech. Schulgrammatik, Berlin 1889. § 187. Anm. 2.) in Curtius-Hartel imenujeta zategadelj sedanjike takih glagolov naravnost

¹⁾ Na čelu zadnjih nadaljevanj »Slovníških razgovorov« treba povsod čitati II. namesto III. in IV. — V prejšnji številki »Zvonovi«, str. 634., v vrstici 18., čitaj namesto »ἄγσοι' ἄγσοι'.

„perfective ali perfectische Praesentia.“ Spomina vredno je to, da se grški in nemški perfektivni sedanjiki gledé na pomen po nekoliko ujemajo; prim. grški ἀκούω, συνιδένουμι, αἰσθάνουμι, μανθάνω = ‚slišal sem, zvedel sem‘ nemškemu *ich höre, vernehme, bemerke, erfahre, bringe in Erfahrung*, takisto ἦζω = ‚prišel sem, evo me‘ z nemškim *ich komme* (n. pr. *woher kommst du* = odkod si prišel?). Toda grščina pozná več takšnih glagolov negoli nemščina; razven navedenih so najnavadnejši ti-le: οἴχομαι ‚odlazil sem‘, ἔκω ‚zmagujem‘ in ‚zmagalec sem‘, t. j. = ‚zmagal sem‘, ἀδικῶ ‚delam krivico‘ in ‚storil sem krivico‘, ἑπταῶμαι ‚premagujejo me‘ in ‚premagali so me‘, φεύγω ‚bežim‘ in ‚ubežnik ali pregnanec sem‘, ἦζω in οἴχομαι rabita se celó zgolj perfektivno. Ta pojav Krüger (l. c. 53. 1. 2.) razbistruje teoretiški takó-le: „Eine Ausdehnung des ersten Falles (ondu je govoril o pravem sedanjiku) ist es, wenn die Handlung, obgleich schon vor dem Moment der Gegenwart abgeschlossen, doch, weil sie durch eine fortbestehende Wirkung mit ihr in Verbindung steht, durch das Präsens ausgedrückt wird. So gebraucht man z. B. ἀκούω. [poetisch κλύω], συνιδένουμι, αἰσθάνουμι, μανθάνω (im Dialog unser ich verstehe) statt ihrer Perfecte, wenn der Inhalt des Vernommenen als noch in der Gegenwart vorschwebend zu denken ist.“

Toda dočim so slovničarji to posebnost v grščini teoretiški natančno označili ter se ž njo bavi vsaka, tudi šolska slovnica grška, molčé trdó vsi nemški slovničarji o sorodnem nemškem pojavu. Samó v Adelungovi sicer že zastareli slovnici sem našel o nji kratko opombico; v „Umständliches Lehrgebäude der deutschen Sprache“ (Zweiter Band. Leipzig. 1782. § 674. str. 375.) piše Adelung: „Nicht seltener wird das Präsens anstatt des Präteriti gebraucht: ihr höret es ja, dass ich mich nicht zwingen lasse, wo billig das Perfectum stehen sollte, ihr habt es ja gehört, weil diese Empfindung doch schon wirklich vorüber seyn muß.“

Najnovejše nemške slovnice se pa ne spominjajo te posebnosti, niti najobširnejše, kakor Grimmova ali Heysejeva. To navidno nebrižnost nemških slovničarjev bode menda staviti na rovaš nemške neobčutnosti za dovršnost in nedovršnost dejanja; Nemcu *ich höre* ni samó *slišim*, temveč tudi *sliševam*, *ich bemerke* mu ni samó *opazim*, temveč tudi *opažam*. Nemški posluš je v tem oziru že popolnoma oslabel. Grimm se sicer gledé na dovršnost in nedovršnost glagolov v sedanjiku kaže jako občutnega na ónem mestu, katero smo že navedli (gl. Mikl. l. c. 289.): „es ist dem deutschen fühlbar, dass von einem sterbenden, reisenden, lesenden, bleibenden nicht gesagt werden dürfe: er verstirbt, verreist, durchliest, verbleibt, sondern nur: er stirbt, reist, liest, bleibt, wogegen es im praeteritum unbedenklich heisst: er verstarb, verreiste, verblieb, durchlas.“; toda v nemški svoji slovnici se niti

z besedico ne dotika sedanjnikov *ich höre, erfahre* i. t. d., pač pa široko beseduje o historičkem sedanjiku, ki sevéda z ónim ni v nikakeršni zvezi. Zasedujoč káko opombo o tej posebnosti nemškega jezika, prebrskal sem mnogo nemških slovníc, učenih in šolskih, toda vse zastonj; zato pa me je veselilo tembolj, ko sem zasledil grško slovnico, v kateri se omenja tisti pojav. Valentin Hintner namreč (*Griechische Schulgrammatik*, Wien, 1888, § 360. 1. a) β) navajajoč grške sedanjike, ki rabijo ali zgolj ali zajedno kot perfektí, prav praktično vzporeja ž njimi sorodne nemške sedanjike ter konstatuje sledove jednake rabe celó v latinščini; Hintner velí: „Das praes. kann auch eintreten a) für die Vergangenheit z) als praes. historicum = dem lat. u. deutschen praes. hist. β) bei den Verbis: *νικῶ* vinco *bin Sieger*, *κρατῶ* bin Herrscher, *ἡττῶμαι* bin besiegt, *ἄδικῶ* habe Unrecht, *φεύγω* bin verbannt, *ἵκω* bin da, *ὄμωμαι* bin fort, *ἰκνούω* πονθάνομαι, γυγνώσκω, *μνησθάνω*. λέγω wie im Lat. audio, video, dicit cet. und im Deutschen: ich höre, sehe erfahre, bemerke. Die Wirkung der Handlung, deren Eintritt bereits vergangen ist, dauert in der Gegenwart noch fort.“ Ni mi treba zopet opomniti, da slovenski izrazi, kateri se dandanes pogostoma rabijo zlasti v časnikih kakor: „*slišimo, zvedemo, opazimo* . . .“ niso nič drugega, nego goli prevodi dotičnih nemških rečenic. Polovične pa so tudi poprave: „Kakor *doznavamo, zvedamo, opazamo*“; jedino prav je tù reči: „*Kakor smo slíšali, zvedeli, opazili* . . .“ Kvečjemu bi se dala morebiti opravičiti rečenica: „*Vidim*, da se nisi učil“ = *prepričal sem se*, da se nisi učil; *vidim* rabi namreč i kot dovršnik i kot nedovršnik, prim. Mikl. l. c. 281. 11. Bržkone je pa tudi to prevod nemškega: „*ich sehe*, dass . . .“

Skoro bodemo pri kraji; morebiti da smo prezrli še to ali óno podrobnost, ki se dostaje našega vprašanja in bi je mogla še bolj pojasniti. Toda saj se gotovo drugoč ponudi še prilika, da rečemo katero o tem predmetu, ako izprožijo morda o njem še káko debato naši pomenki. Sedaj samó še nekatere malenkosti!

G. prof. L. P. piše v „Zvonu“ X. št. 11.: „S tem da sedanjik nima trajnostnega pomena, še ne neha biti pravi sedanjik, kaj bi sicer tudi bil, pretekli čas ni in prihodnjik tudi ne more biti.“ Na to vprašanje nam odgovarja točno P. St. Škrabec na mestu že navedenem (Cvetje, VII. 2.): „Glagoli so v slovenščini perfektivni in imperfektivni: *rešiti* λύσαι, *reševati* λύειν. Imperfektivni imajo tri čase: praesens *rešujem* λύω, imperfectum *reševal sem* ἔλυον, futurum *reševal bom*. Perfektivni pa imajo štiri čase: perfectum *rešil sem* ἔλυσα, plusquamperfectum *rešil sem bil* ἐλελύκειν, futurum exactum *rešil bom* ἐλελυκώς ἔσομαι, aorist *rešim* ἔλυσα. „Jaz *rešim* vsaki vozal, keder si bodi, pa zdaj ravno ne *re-*

šujem nobenega.“ Iz tega zглеda je menim da zadosti očitno, da „rešim“ ne pomenja sedanjega časa in torej ni praesens (razen po obliki); „rešim“ naznanja le doveršenost dejanja, je torej ἀόριστος v pravem pomenu te besede, t. j. neomejen čas. Ravno zato pa se lahko rabi, ako je iz konteksta pravi pomen zadosti jasen, tudi za djanje, ki je vže doveršeno, to je v pripovedovanju za perfectum, ali pa za djanje, ki se še le ima doveršiti, to je v napovedovanju za futurum exactum.“ — Jasno je torej, da so sedanjiki dovršnih glagolov pravi aoristi in kot taki lahko vse drugo, samó pravi sedanjiki ne.

(Konec prihodnjič.)

LISTEK.

Levstikovi zbrani spisi, katere ureja, kakor znano, g. prof. *Levec*, tiskajo se prav pridno, vendar ne bodo na prodajo, predno niso popolnoma natisnjeni. Gospod prof. *Levec* dodá tej izdaji obširen životopis *Levstikov* in — kar pozdravljamo sôsebno veselo — kratek tolmač posamičnih pesmij in menj znanih besed. Zbranih spisov utegne biti do sto pól.

»Obrtno spisje«. Sestavil *Anton Funtek*, c. kr. strokovni učitelj v Ljubljani. *V Celji*. Natisnil in založil *Dragotin Hribar*. 1891. 8. 165 str. Cena 80 kr. — Obrtni stan je danes na jako odličnem mestu v družbi in državi. Po neumornem svojem prizadevanji in s pomočjo raznih vplivnih faktorjev si je znal priboriti občo veljavo in splošen pomen. Vendar na tej stopinji se bode ohranil le tedaj, ako bode neprestano napredoval in razumno uporabljajl pomočke, katere mu podaja moderna dôba v toliki obilici. Poleg ročne spretnosti in izurjenosti v svoji stroki potrebuje denašnji obrtnik dôkaj drugega znanja; pozná naj temeljne zakonite določbe o obrtnem poslovanji; vêsč bodi ónim točkam trgovskega zakonika, ki se ozirajo na njegov stan; priročni naj mu bodo najvažnejši poštni in telegrafski propisi — sploh naj se umeje gibati v javnem življenji, ako hoče uspešno konkurirati z mnogimi tekmeči iz dóma in tujine. Pri tem bóji za obstanek pa je slovenski obrtnik na posebno težavnem stališči. Živêč v oskromni domovini svoji, oddaljen je nekako od glavnih cest svetovnega prometa; óni bogati pomočki, ki jih ima n. pr. nemški njegov továriš na razpolaganje, ti so zánj nekoliko zaprti, nekoliko neumevni. Sôsebno literarni viri za obrtni stan so v nas še takó malo razviti, da moramo vsako novo delo v tej stroki pozdraviti posebno veselo. Taka knjiga je »Obrtno spisje«, namenjena šolskemu pouku na naših mladih obrtnih zavodih, a takisto tudi potrebam obrtnega stanú, tedaj praktičnemu življenju sploh. V nji nahajata začetnik in mojster vsa potrebna navodila za pismena dela obrtnega stanú. Sestavljena je po danes veljavnih načelih in propisih, navaja vsa važnejša določila o obrtnem poslovanji iz obrtnega reda, trgovskega zakonika in drugih zakonov, potem glavne poštné in telegrafské določbe, s katerimi mora obrtnik pač šestokrat računjati. V poglavji o vlogah poučuje nevajenega rokodelca in obrtnika, kakó mu je ravnatí o vseh prilikah, kadar mu je pismeno občevati z oblastvi. V tem oddelku nahajamo poleg drugega, kakó je zglašati slobodne in rokodelské obrte, kakó je prositi koncesije dopuščenim

ozračja v dotičnem delu svetá, kakor temperaturo, vlažnost, oblačje, padavine, zračni tlak, tok zraká in vzajemno delovanje vseh teh faktorjev. V letošnjem izvestji opisuje prof. Seidl samó meteorološka opazovališča na Kranjskem in temperaturne razmere v normalni dóbi od leta 1851. do 1880. leta; v prihodnjih letnikih bode naslikal tudi druge razmere iste dóbe. Vsi, ki se zanimajo za prirodoslovno poznavanje naše domovine, bodo prof. Seidlu hvaležni, da se je prvi lotil naporega dela, čegar namen je v skupni razpravi opisati podnebje kranjske dežele. Ko bode delo dovršeno, izpregovorimo več.

Iz tega pregleda vidimo, da je vsebina letošnjih izvestij mnogovrstna in poučna. Žal, da tudi letošnji letnik nima nobene arheološke razprave; takisto pogrešamo kazala. Upajmo, da se oboje popravi v naslednjem letniku!

Anton Kaspert.

Slovníški razgovori.

II.

(Konec.)

Na istem mestu piše g. prof. L. P.: »In čudno je tudi to: Sedanjike perfektivnih glagolov imenujemo vsakodôbne in neomejene, na drugi strani bi jih pa izključevali od sedanjosti. Če bi takov sedanjik ne mogel biti pravi sedanjik, potem bi ne bil vsakodôben in neomejen; taka izključitev bi bila precejšnja omejitev.* — Niti ta dokaz ne stoji; opira se na etimologijo besede *aorist* (ἀόριστος = á privativum in ὀριστός sc. χρόνος = ne — omejen), a ne na te besede bistvo in stvarni pomen; torej je ta dokaz one vrste zofizem, kateremu pravijo logiki „σχῆμα τῆς λεξείας“ ali „figura dictionis“. Debal („Propädeutische Logik“, Wien, 1874, p. 170.) pravi, da je to „Verwechslung der formellen, grammatischen u. logischen Bedeutung eines Wortes mit der sachlichen“. Takisto bi lahko trdil, da je grški ἔλυσσ = λύω, t. j. pravi sedanjik, »ker sicer bi aorist ἔλυσσ ne bil vsakodôben in neomejen, ako ne bi smel biti pravi sedanjik.“

Da bi dovedel ad absurdum rabo nekaterih nedovršnikov v pravem sedanjiku, navaja g. prof. L. P. nekaj slučajev iz navadnega življenja. Tako n. pr. piše l. c. 686.: »*Priporočam se*, kadar navajam priporočilne momente, naštevam svoje prednosti in sposobnosti i. t. d.; če pa samo pri odhodu ali slovesu konstatiram željo, da bi rad ostal v blagem spominu, da bi rad videl, da bi dotičnik náme ne pozabil, nego pri vsaki priliki se náme oziral in me podpiral i. t. d., tedaj se mu *priporočim** . . . str. 687.: »*priznam* (ich gebe zu, pustim veljati [ne: puščam! pustim veljati — in

potlej velja] ¹⁾ — *priznavam* ich gebe allmählich zu, zdaj malo, potem zopet malo, tako dolgo, da je priznano). Trdovraten zatoženec, n. pr. sprva ne *prizna*, česar ga dolže, nego taji misleč, da je mogoče utajiti, ko mu pa začno s pričami dokazovati, tedaj jedno za drugim *prizna*, on polagoma *priznava*, in naposled, ko vidi, da se mu vse laži in vsi izgovori izjalovijo, skesano reče: *priznam*, da je vse tako, kakor tožba pravi, i. t. d. — poprej pri izpraševanju je *priznaval*, sedaj skupoma *prizna*.« — Str. 689. : Če pa g. V—r. zahteva, naj se namesto: »*sod dokončuje* (erkennt zu recht)« piše rajši: »*sodišče razsodi*«, tedaj moramo temu upravičenemu zahtevanju le pritrditi, zakaj o kakem *vrščenem se* (t. j. durativnem) dejanji tu niti najmanje ni govora, tu imamo samo sedanjik s pravcatim golo dejanskim pomenom »Sodišče razsoja« (oziroma »sod dokončuje«) bi pomenilo der Gerichtshof hat mit der Zurechterkennung zu thun — »se vbada se vpira«, da bi razsodbo dognalo; mi pa v tem slučaju hočemo reči, da je razsodba dognana.« —

Vsi ti primeri iz vsakdanjega življenja, ki naj dokazujejo, da se časih ni mōči ogniti dovršnikov v pravem sedanjiku, opirajo se na podstavo, da je trajno dejanje = dolgotrajno dejanje, da je trajnost = dolgotrajnost, zamudnost; a to je krivo. Vsako dejanje, bodisi še toli kratko, potrebuje za svojo izvršitev nekaj časa, tedaj je v svojem času trajno: »Selbst der Augenblick, ebenso theilbar wie das Sandkorn, beschränkt sich nicht auf die Gegenwart.« Krüger, l. c. 53. I. Vorer. 2. Krivo je torej misliti, da tič razloček med nedovršniki in dovršniki v dolgosti in kratkoči dejanja, da izražajo nedovršniki dolgo trajajoča, a dovršniki kratkotrajna dejanja, ampak vsa razlika je v tem, da dovršniki izražajo tek dejanja, bodisi dolg ali kratek, dovršniki pa njegov začetek ali konec. Nekaj teka ima naravski vsako dejanje — »selbst der Augenblick« . . . — torej nobeno dejanje ni tako kratko, da ne bi se dalo govoriti o njega vršitvi; o vršitvi pa je možno govoriti samó z nedovršniki. Tudi če pri »odhodu ali slovesu samo konstatiram željo, da bi rad ostal v blagem spominu, da bi rad videl, naj bi dotičnik náme ne pozabil, i. t. d.«, tudi to konstatovanje, pravim, traja nekaj hipcev, in naj se vrši še tako bliskovito, in to zadošča, da ga moram izraziti z nedovršnikom »*priporočam se*«, ker govorim o njem kot sedanjem dejanji. — Iz kratka, da govorimo s tehničnimi izrazi — v vseh zgoraj navedenih vzgledih se zamenjava pravi ali logiški sedanjik v splošnem pomenu s posebno vrsto tega sedanjika, namreč z onim pravim sedanjikom nedovršnih glagolov, ki izraža poskušano dejanje (Mikl. l. c. 772., 4.) z znanim praesentom de conatu klasiških jezikov; poznajo ga menda vsi jeziki,

¹⁾ Mislim, da je i *pustim* i *puščam veljati* — germanizem!

S podobnimi vzgledi iz vsakdanjega življenja se dá osmešiti polovica vseh sedanjkov nedovršnih glagolov; po tej teoriji je upravičen sedanjik nedovršnikov samo v takih-le primerih: »Človek *obrača*, Bog pa obrne« ali pa: »Vso noč smo *lovili*, pa nič ujeli.«

Še nekaj! G. prof. L. P. piše l. c. 689.: »Da vemo, kakšen glagol nam je staviti, perfektiven ali imperfektiven, t. j. ali imamo pred seboj goli dejanski ali durativni sedanjik, v to priporočajo prav primitiven pripomoček samopraševanja, češ na vprašanje: Kaj storim? odgovarjati je s perfektivniki, na vprašanje: kaj delam? z imperfektivniki. Poslužimo se tudi tukaj (v dokaz, da ni prav reči: „sodnik dovoli“, „sodišče razsodi“; op. piščeva.) tega pomočka. Jezikova zavest, ki živi v nas, pravi nam, da moramo vprašati: „Kaj stori sodnik?“, a nikakor ne „Kaj dela?“ — v jednom slučaju dovoli, v drugem ne dovoli, zdaj razsodi tako, zdaj tako; sodišče razsoja (t. j. preiskuje), ali ima A ali B pravo, razsodi pa (spozna), da ima A (ali da ima B) prav.“ —

Ne treba nam poudarjati, da to trditev zmatramo za napačno, saj je bil ves naš drugi razgovor posvečen tej zvrhi, da dokaže nesmetnost dovršnikov v pravem sedanjiku. Ali v tem konkretnem slučaju se tudi jaz usmejujem sklicati se na jezikovno čustvo, ki živi v nas, toda za nasprotno trditev. Da ne bode dvomja, moramo najprej konstatovati, da vprašanje, katero priporočajo slovnice kot kriterij pri razločevanju dovršnikov in nedovršnikov, treba razumevati v zmislu pravega sedanjika, a vprašanje, katero zastavlja g. prof. L. P. („kaj storim?“ in „kaj stori sodnik?“) dá se tolmačiti oboje tudi v aoristiškem zmislu, prvo n. pr. kot deliberativno vprašanje: kaj storim = kaj naj storim?¹⁾, drugo lahko tudi v zmislu neomejenega sedanjika, torej kaj stori sodnik) = kaj stori sodnik vsakokrat? n. pr. kadarkoli neče zatoženec *priznati*. Naravno, da o aoristiškem razumevanji pri našem vprašanji ni govora.

Da deliberativnega vprašanja slovničarji nimajo niti na mislih, jasno je že iz tega, ker deliberativno vprašanje v 2. osebi niti možno ni,

¹⁾ Šolar, l. c. 17. 6.: »Ebenso auch (namreč »unbeschränkt ist der Gebrauch der Verba aoristica neben den Verbis imperfectivis«) in der deliberativen Frage, z. B. *Ali mu dam? ali mu povém? ali vzamem? Oče! ali mu da? ali mu pové? vzame?* neben: *ali mu dajem? pravim? jemljem?* wobei die Deutschen regelmässig mit: soll ich es ihm geben? . . ., doch wohl auch mit: gebe ich es ihm? . . ., die Lateiner und Griechen mit dem Coniunctiv (Conj. deliberativus) fragen; jedoch halten den Unterschied zwischen Dauer und Eintritt nur die Griechen fest, und es entspricht daher ihr Coniunctivus Praesentis dem slov. Ind. Praes. eines Verbi imperfectivi, der Coniunctivus Aoristi dem slov. Ind. Praes. eines Verbi aoristici . . . Anm. 1. Vom deliberativen Praesens kommt vermöge der Natur der Sache nur die 1. und 2. Person aller Zahlen vor. . . .

a tisto vprašanje, katero priporočajo slovničarji za pomoček pri spoznavanju dovršnikov in nedovršnikov, treba je zastavljati ravno v 2. osebi in samó v 2. osebi in sicer kot indikativno vprašanje v zmislu pravega sedanjika.

Slovnice pa tudi učé jasneje in ne zastavljajo vprašanja v 1. ali 3. osebi, ampak v 2., kjer potem ni sevéda nikake dvoumnosti. Že Metelko takó: l. c. 130.: Die Verba perfectiva enthalten immer durch die ganze Conjugation den Begriff der Vollendung oder des Ausganges der Handlung, ohne den Nebenbegriff der Dauer oder der fortwährenden Handlung, und ebendeswegen kann man nie mit einem perfectiven Zeitworte auf die Frage: *was machst du?* antworten; denn auf diese Frage erwartet man eine Beschäftigung oder Dauer der Handlung, welchen Begriff aber das perfective Zeitwort nicht enthält.“ Metelka so sledili menda vsi slovničarji; celo Miklošič začénja v primerjajoči skladnji nauk o sedanjiku tako-le (str. 770.): »Das praesens der verba durativa bezeichnet eine gegenwärtig dauernde handlung . . . es ist die antwort auf die frage: was thust du?«

Sedaj pa, ko smo se sporazumeli o bistvu tistega slovničarskega vprašanja ter dognali, da ga treba pojmiti kot indikativno vprašanje v zmislu pravega, logiškega sedanjika, sedaj se upam odločno izreči trditev, da ni takó izneslovenelega Slovenca, ki bi v zmislu pravega sedanjika „čez ograjo svojih zob“ spravil vprašanje: „*Kaj storiš?*“ Tudi če je vprašanec samo zinil ali mignil ali z očmi trenil, more Slovenec vprašati jedino le ali „*Kaj si storil?*“ ali pa „*Kaj delaš?*“ Vsak Slovenec, v katerem še žíví kaj jezikovne zavesti, razumeje vprašanje „*Kaj storiš?*“ gotovo le v neomejenem, oziroma futurnem zmislu ter pričakuje kakega dostavka: „Če se to ali to zgodí,“ kakor v onem vzgledu: „*Kaj stori sodnik, ako zatoženec neče krivde priznati?*“¹⁾

Slovničarsko to vprašanje torej ni samo primitiven in star, temveč tudi popolnoma zanesljiv pomoček pri razločevanju dovršnikov in nedovršnikov in je ravno zbok svoje primitivnosti pedagoške vrednosti in dober učni pripomoček; naj se ž njim služijo tudi še v bodoče zlasti šolske slovnice pri težavni partiji o dovršnikih in nedovršnikih! V. Bežek.

¹⁾ Vrhu vsega tega dovršnik *storiti* niti ne spada med óne dovršnike, katere národ pogrešno rabi v pravem sedanjiku, vsaj kolikor je meni znana národna govorica, niti ga Šolar ne navaja v svojem imeniku l. c. 18. 7; prim tudi našo zbirko takih dovršnikov v letošnjega »Zvona« 6. številki str. 372.